

Cankarjev glasnik

Mesečnik za leposlovje in pouk.

Izdaja

CANKARJEVA USTANOVA

Uredništvo in upravništvo 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio.
Urednik: *Etbil Kristan* Upravnik: *Louis Zorko*

Naročnina za Zedinjene države: Na leto \$3.00., pol leta \$1.75.,
posamezen zvezek 30 centov. Za inozemstvo \$4.00 na leto.

ODBORNIKI:

Cankarjeve ustanove:

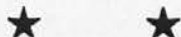
Predsednik: *Louis Kaferle*; podpredsednik: *Vatro J. Grill*; tajnik: *Louis Zorko*; blagajnik: *Joseph Frančeskin*; zapisnikar: *Joseph Jauch*;
Organizator: *Milan Medvešek*.

NADZORNIKI:

John Prudich, Felix Strumbel, John Krebelj.

GOSPODARSKI IN PRIREDITVENI ODBOR:

Mrs. Frances Candon, Miss Jennie Dagarin, Anton Jankovich, Joseph Kess, Anton Skapin, Joseph Hrvatina, Albert Fatur, Vincent Salmich, John Zaitz.

CANKARJEV GLASNIK (CANKAR'S HERALD) is published monthly
by the Cankar Foundation, 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio.

Entered as Second Class Matter August 31, 1937, at Cleveland, Ohio, under the Act of
March 3, 1879

Subscription rates: Domestic — One year \$3.00. Half year \$1.75.
Foreign \$4.00. Single copy 30 cents.

Editor: *Etbil Kristan*

Manager: *Louis Zorko*

Usebina

OTON ŽUPANČIČ	1
PESNIK	3
PET STO LET TISKA	4
PESEM V MRAKU	7
MILAN MEDVEŠEK: MATERINO MAŠČEVANJE	8
REAKCIJONARNO ZAKOTJE ANGLIJE	11
MARK TWAIN: PASJA ZGODBA	13
SOVRAŠTVO	19
KRUH, MESO IN MLEKO	21
IZGNANCI	23
JAPONSKA IMPERIJALISTIČNA PSIHOLOGIJA	25
ŽENSKO POGlavJE: ŽENSKÉ V NEMČIJI	27
E. K.: JULKINA ZMOTA	29
ZA GOSPODINJE	32

CG

Uboga bogata Luča

V najbližjem sosedstvu Santa Dominga, ki je po Trujillovi krvavi zaslugi žalostno slaven, je najvzhodnejši član Velikih Antil, otok Puerto Rico, dolg okrog 100 milj, širok pa na zapadni strani 40 milj, na vzhodni nekaj manj. Nad tem otokom plapolala ameriška zastava. Puerto Rico je namreč bil španska last in ko je leta 1898 izbruhnila vojna med Zedinjenimi državami in Španijo zaradi Kube, je bilo nezogibno, da so Amerikanci izkrcali nekaj svojih sil na Puerto Riku, ki je le kakšnih 500 milj od Kube.

V oni vojni niso Španci pokazali posebno mnogo strateške genijalnosti. Na Puerto Riku so jih Amerikanci brez težav počegnili za nos. Pred glavnim mestom San Juanom na severovzhodni obali so priredili skromno pomorsko demonstracijo, med tem je pa glavni del ameriških ladij skoraj neopažen izkrcal okrog 3500 mož pri mestecu Guanaki na južnozpadni obali. Tri dni pozneje, 28. julija, se je mesto vdalo, prebivalstvo pa je navdušeno pozdravljalo Amerikance kot oznanjevalce svobode. Španski generalni guverner Manuel y Casado je začel zbirati svoje čete, medtem so pa ameriške pod poveljstvom generala Nelsona A. Milesa narasle na deset tisoč mož in so skoraj brez odpora zasedle mesta Guayama, Mayaguez in Coamo ter prodirale v štirih kolonah in se že bližale severni obali, ko je dne 12. avgusta podpis miru končal vse sovražnosti. 18. oktobra je general Ricardo Ortega formalno predal otok Amerikancem. Do prvega maja 1890 je bila uprava vojaška, od tedaj pa ima civilno upravo, v kateri seveda domače prebivalstvo ne odločuje.

Danes ni na Puerto Riku več tistega navdušenja za Ameriko, s katerim so nekdanj pozdravljali prihod njenih čet. In Amerika, izvzemši nekoliko uradnikov, nekoliko več uspešnih dobičkarjev in nekoliko ljudi, ki so študirali razmere, ne ve, kako je tam ne kaj se godi tam, marsikdo se po sploh začudi, če sliši, da je Puerto Rico ameriška posest.

Naravno je, da se je ameriški kapital, ko je ameriška zastava zavihrala nad otokom, začel zanimati za ondotne prilike in možnosti. Polagoma je pokupil toliko zemlje, da se je danes dvakrat toliko obdeluje kot leta 1899.

Prav tako se je podvojilo prebivalstvo. Toda najbolj so se pomnožile farme, ki merijo 500 akrov in več, zemljišča, ki jih obdelujejo lastniki, so pa padla za tristo tisoč akrov; na teh poljih so upravitelji, kar pomeni, da lastniki sploh ne živijo na otoku. Ti odsotni lastniki so pravi gospodarji otoka in dosledno je, da se po interesih njihovih dobičkov urejujejo razmere.

Kako pa se godi domačemu prebivalstvu? Nobenemu potniku, če se le količkaj ozre po predmestjih in po deželi, ne more ostati skrita silna revščina, ki prebiva po seliščih, kakršna so bila v času depresije po Zedinjenih državah znana kot Hooverjeve vasi, "zgrajena" iz raznešenih desk in drugih kosov od viharjev razdejanih koč, iz zavrženih škatelj, petrolejskih kant in starih cunj. Včasih so tla, na katerih nastanejo take nselbine, skalnata, včasih pa močvirna in polna nezdravih kali.

V primeri s prebivalstvom je število nezaposlenih ogromno. Natančnega števila ni mogoče dognati, ampak leta 1934 je komisija, ki je nabirala podatke za vlado v Washingtonu, izrekla v svojim poročilu, da je najmanjše 150.000 družinskih očetov na Puerto Riku trajno brez dela. Kaj to pomeni, se razume, če se vpošteva, da se ceni delavno ljudstvo na 500.000 oseb. Nič boljše niso razmere pisarniških in podobnih delavcev. Uprava rekonstrukcije je imela v septembru 1936 v svojih predalih čez 41 tisoč prošenj za take službe. Stotisoč ljudi dobiva dela v sladkorni industriji za pol leta, drugo polovico so brez zaslužka. Poprečna plača teh delavcev je 150 dolarjev za sezono. S tem morajo cele družine živeti vse leto in kupovati vse potrebščine. Zemlje tak delavec nima, da bi sam kaj pridelal, ameriški trg, zaščiten z visoko carino, je izredno drag, tako da plača ne zadostuje niti za primerno hrano in ne ostaja delavski družini kratko malo nič za obleko, za kulturne potrebščine, za zdravila ali pa celo za hišo in pohištvo.

Zdravstvene razmere so zaradi tega na otoku strašne. Hrana, od katere so množice odvisne, nima — po poročilih zdravstvenega oddelka — vitaminov. V mnogih krajih jedo ljudje skoraj sam riž, importiran in poliran, brez zadostne hranilne vrednosti in vrhutega

(Konec na predzadnji strani)

CANKARJEV GLASNIK

MESEČNIK ZA LEPOSLOVJE IN POUK

I.
letnik
1938
*
7.
številka

Oton Župančič

Triindvajseti januar je bil za Slovenijo letos praznik — velik praznik. In kakor v starih verskih praznikih, ko so po hribih goreli kresovi in je ples bil ritual, je v njem nekaj čarobnega.

Oton Župančič je bil star šestdeset let.

Komaj bi človek verjel, da je minilo že toliko časa, odkar se je po ljubljanskih kavarnah razpravljalo o dekadenci, odkar so mlade slikarje imenovali kozolčarje in odkar je frakarstvo postalo institucija; odkar so pred začudenimi pogledi filistrov začeli vstajati prvi ikonoklasti in rušiti častitljive malike. Celo ljudje liberalnih nazorov so majali z glavami in niso mogli razumeti; bilo je vse novo, čudno, tuje. . . da, to je: tuje!

Ali je mogoče, da je že tako dolgo? Včasih se zdi, kakor da je bilo lani. In Župančič — saj še govori, bolj zrelo nemara, a li besede, kadar jih slišimo, zvene tako sveže, tako mlade kakor verzi iz dni, ko se je točila Čaša opojnosti, ko je skozi zlato jutro žvižgal bič, ko je bilo tako lepo biti mlad in imeti v srcu polno nad, a kesanja nič. To mora še vedno biti lepo in tudi mora biti še kaj črnih oči, v katerih tristo hudičkov spi.

Kako dolgo je, ko je klical: Mi gremo naprej, mi strelci. . .? Zdi se, da hodi še vedno naprej kakor ko je hodil čez plan. Kako je mogoče. . . ?

Seveda, če pregleda človek žetev njegove njive, bogate snope zlatega klasja, in se nekoliko spomni, da je bilo treba mimogrede opraviti mnogo drugega dela, ne vedno opaženega, ki ni prišlo v nobene knjigo, dasi je tudi zapustilo svoje sledove, tedaj se zdi bolj čudno, da se ne praznuje stoletnica. In vprašuje se: Kaj je čas? Morda se Župančič sam ne zaveda, koliko dela je opravil; navadno se delavcu samemu zdi vse premalo storjenega in nikogar ni teže zadovoljiti kakor stvarnika samega. Če mu nekam ni vseč, da je res zapisanih šestdeset, je pač še vedno

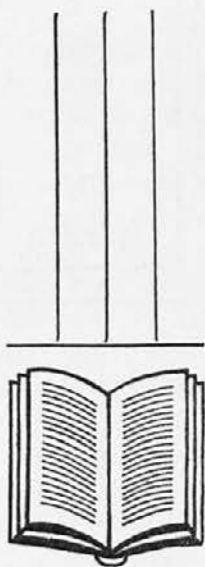
s tistimi ladjami, ki "so zapustile varne pristane in plavajo v brezbrežnost — k njegovim ciljem" in ti cilji se še vedno blišče v daljni samoti, v daljni krasoti in drugih šestdeset let ne bi bilo dovolj, da dobi brezbrežnost bregove.

On je dajal in daje. In zdi se mu premalo. Toda mi, ki smo sprejemali, vemo, koliko je bilo. Koliko — ne le po metrih in kilogramih, ampak še bolj po tistem, kar se ne da ne izmeriti ne pretehtati, komaj razumeti, skoraj le občutiti. Ena sama Duma je velika knjiga in če ne bi bil napisal nič drugega, bi bil velik pesnik. Če bi bil le svoj mogočni De profundis Murnu zaključil s spoznanjem "ime ji je Pogum," bi bil junak; če bi bil le na Golgoti vprašal, "Zakaj, povej, si se razpeti dal" in odgovoril kakor je odgovoril — s smehljajem, bi bil globok. Otrokom zna peti v dušo, da prevzamejo napev in pojo ž njim, slabotne krepča, omahujočim preganja obup in jim vliva svetlo nado; povsod seje lepoto, da kali in poganja in rodi — lepoto misli, moč besede, krasoto jezika. On in Cankar sta odkrila nekdanje neznane zaklade bogastva v slovenščini, da je postal jezik v njunih rokah, kar je Meštroviću mramor, Jakopiču barve, Prirodi pa zemlja in morje, oblaki in vseмирni prah. . .

Majhen je slovenski narod, po vojni še bolj oropan in okraden, ali duševno ni siromašen. Tlačen, izžeman, izkoriščan in pehan iz ječe v ječo je vendar porodil vrsto delavcev, tudi pesnikov, vrednih tega pomembnega imena od velikega Prešerna do Gregorčiča in Aškerca; Župančič pa je posegel v globokejšo globočino in poletel v višje višine in zapisal slovensko besedo z zlatim peresom v knjigo svetovne poezije.

Nov vek slovenskega pesništva je ustvarjen; tako neodvisna, samorasla so Župančičeva dela, kakor da stoji sam na nepristopnem vrhu, samotnem na otoku sredi morja. A če mu sledimo po njegovih potih, spoznamo, da stiska roko vsem velikim umovom, ki so bili pred njim a z drugo kaže v daljave, vežoč preteklost z bodočnostjo.

Sedečemu pri namizni svetilki in listajočemu po Čaši opojnosti in Samogovorih, po Zarjah Vidovih in Veroniki Deseniški bi se čitatelju zdelo, da je vse kar teklo kakor igranje, ki ne pozna nobenih težav. Toda vsi ti verzi, ki se pogrezajo v duše in grabijo srca, so sadovi dela in bojov, često neznanih in nevidnih, a nič manj krutih in težkih. Kadar govori pesnik o mukah in trpljenju, govori iz izkušenj, zakaj obojega je bilo v teh šestdesetih letih na kupe. Saj ni moglo biti drugače v razmerah njegovega naroda in njega delovnih sinov. Bilo je tudi nerazumevanja in krivičnosti in pričelo se je delo z bojem, ko

se je po vsej Evropi dramilo nekaj novega in je nekoliko pionirjev začelo odpirati tudi okna Slovenije svežemu zraku. In zopet je bil boj, ko je po svetu grmel in gorelo in je žela Smrt. Pa zopet, ko so razpeli Slovenijo in jo rezali in sekali. . . Poet ne more stati za plotom zgodovine; veselje milijonov je v njegovem vrisku, a tudi boleost milijonov v njegovem srcu. Koliko življenj je preživel pesnik v teh šestdesetih letih? Kolikokrat je bil križan in je od mrtvih vstal?

Ob svoji šestdesetletnici pa ima Župančič vendar mnogo zadoščenja. Ne le, da lahko položi roko na visok kup knjig in pravi: To je moje delo; ne le da je znan po svetu kakor še ni bil znan noben Slovenec; drugače je na slovenski njivi kot je bilo tedaj, ko so začeli on in nepozabni Cankar in v mladosti pokopana Kette in Murn; marsikaj v tistih časih zaničevanega in prekletega si je priborilo priznanje, obzorja so se razširila, duhovi so se ojunčili in Župančič lahko vidi, da je bil srečen tudi kot vodja in učitelj. Mlajši vstajajo in gredo naprej "Za ognjem", delavci in bojevniki kakor on, beže iz trohnobe in iščejo Cilje, vekomaj zlate, vekomaj krasne. Pogled v bodočnost kaže svetlobo, duh sluti zmage, srce čuti velikost — to je Pesnikova največja plača.

Živio Oton Župančič!

Pesnik

Življenje je točilo vino in medico v kupe,
a v drugih je mešalo pelin, kis in hude strupe,
da svet spoznal in cenil bi dobrote in sladkosti;
ker kot brez hribov ni dolin ne dneva brez noči,
kot daje zima Vesni čar in bol je vir moči,
ne bil bi zlati med sladak, ne bilo bi kreposti,
če ne bi bilo črnih ur, grenkobe in bridkosti.

Pijačo v čašah slepo je razdajala Usoda,
Odčepil sod je star — hudobec ali le neroda?
Razlil po rekah se je strup, deželo vso napojil
in kdor se vode je napil, je v srcu bil bolan,
hodila Tuga je okrog, temnila svetli dan,
duhove je potrl obup in s tožbo jih opojil —
povsod le stok, ko mrki duh je bedni rod
osvojil. . . .

Iz gajev Pesnik je prišel, zapel je pesem novo,
škrjančev glas, svetel, domač, pregnal v temo
je sovo.

Glej, Sava, Drava, Mura so drugače zašumele!
Zbudil je Pevčev klic mladost, Življenje ji
razkril,

prizval pogum, utišal jok in Luči je napil.
In čuj sedaj — vse, kar so strune Pevčeve
spočele,

doline, šume so povzele in gore zapele
in bodo pele — pele — pele —

Pet sto let tiska

Davno preden se je začela pisana zgodovina, v prvih začetkih občevanja so ljudje občutili potrebo, da na kakšen način zabeležijo reči, ki bi se sicer pozabile pa jih je bilo treba zapomniti, ker bi sicer nastala škoda. Še danes imamo navade, ki segajo v davno pozabljeno "barbarsko" preteklost in včasih še služijo svojemu namenu. V robec si naredimo voz, ki naj nas spomni, da moramo storiti to in to. Res, včasih potrebuje kdo še en voz, da ga spomni, kaj pomeni prvi. Drug ima boljši spomin in se ne zmoti, tudi če ima toliko vozlov, kolikor jih robec prenese. Na vsak način bi bila beležnica bolj zanesljiva, toda starih navad se je težje odvaditi kot naučiti kaj novega. No, robec ni tako neznansko star, ampak človeku je bolj pri roki kot vrv, ki mu je mnogo prej služila za take spominske vozle. Morda še starejši je rovaš, kos palice, v katero se naredi zareza. Taki mehanični opomini so bili le začetek, iz katerega so se polagoma razvila vsakovrstna znamenja, služéča ne le tistemu, ki jih je naredil, ampak tudi drugim, včasih znancem, včasih tudi tujcem, včasih potomstvu. Dokaze o rabi takih sredstev so našli v vseh mogočih krajih sveta, na Kitajskem, v Tibetu, v severni Afriki, v južni Ameriki. Tukaj, kjer je nekdanj cvetela velika in visoko razvita država Inkov, so na primer imeli takozvani kvipus, po več vrvi, visečih s prečne palice, včasih različnih barv in na razne načine povezanih. Najbrže so služile te vrvi v prvih začetkih le kot števnici pripomočki, podobni tistim, ki jih včasih vidite pri Kitajcih s premičnimi kroglicami. Pozneje se je pa to bolj in bolj razvilo in z raznovrstnimi znamenji, ki so se dali napraviti z vrvicami in vozli, so izvedenci znali zaznamovati važne dogodke, zakone in vesti, ki so se razpošiljale po deželi. V vsakem važnejšem mestu so imeli človeka, kateremu so bila vsa znamenja znana in je lahko razvozlal vsako poročilo.

Nekaj rovašu podobnega je še vedno v rabi med avstralskimi domačini, živečimi prav za prav še v kameni dobi. Če pošlje kdo vest v oddaljen kraj, odlomi vejo in napravi vanjo zareze, sedaj z nožem, včasih pred prihodom

belcev pa z ostro školjkino lupino in poda svoje sporočilo slu, ki naj ga odnese. Zareze nimajo torej same na sebi pomena, ampak služijo spominu sla. Med drugimi plemeni so pa tudi zareze sčasoma dobile pomen in mnogo "diplomatičnih dokumentov" je bilo izdelano na ta način.

Nobena metoda ni popolnoma zadovoljevala in človek je vedno iskal sredstva, ki naj bi mu bolje pomagala. Še ko je človek prebival po votlinah, je delal risbe na kosteh in slikal skale. Posebno važni za poznejši razvoj se pa zde kamenčki, pomazani z raznimi znaki, ki jih je našel Ed. Piette na levem bregu Arize na Francoskem in spadajo v začetek neolitske dobe, ko je bil kamen še vedno glavno sredstvo in so kovine bile neznane, civilizacija se je pa že zelo razlikovala od starejše dobe. O pravem pomenu teh predzgodovinskih "frnikol" so različna mnenja; nekateri mislijo, da so kamenčki služili le igram, drugi pa, med njimi Piette sam verjamejo, da so bile to nekakšne črke in nekateri so res zelo podobni poznejšim ciprijskim znakom, drugi pa nekaterim črkam poznejšega feničanskega alfabeta. Če je res kaj v tem, bi bil to prvi poizkus znakov za dele, iz katerih je sestavljena vsaka ljudska govorica.

Čim večje so postajale družabne potrebe, tem manj so stari načini zadostovali; iz davnega slikopisja, ki se je zlasti med ameriškimi Indijanci ohranilo do najnovejše dobe, so se drugod, med Asirci, Egipčani in Kitajci razvili sistemi, po katerih so se stalna znamenja lahko sestavljala na različne načine in tako omogočila izražati različne misli, ne da bi bila za vsako idejo potrebna posebna slika. Največjega pomena pa je bil prvi črkopis, katerega izum sedaj splošno priznavajo Feničanom. Kdo med njimi je bil veliki genij, je seveda neznano, kdorkoli pa je bil, ki se je domislil, da so vse besede sestavljene iz črk, ki se neprenehoma ponavljajo v vseh v različnih sestavah, pa je tem črkam dal stalna znamenja, je odprl ne le pisavi, ampak tudi čitanju povsem nova pota. Tudi ta iznajdba kajpada ni padla gotova iz višav, temveč je bila posledica razvoja; ne-

kateri znaki feničanske abecede zelo spominjajo na stalne egipčanske hijerogliffe. Vsekakor so Feničani imeli svojo abecedo več kot deset stoletij pred Kristom; prave črke pa so imeli le za soglasnike (kakor je še sedaj v židovski abecedi), medtem ko so Grki dodali tudi črke za samoglasnike. Ampak tudi med njimi je trajalo dolgo, preden so prišli do stalnega in enotnega alfabetu (po prvih dveh črkah v njihovi abecedi: alfa — a, beta — b). Na isti podlagi se je razvila latinska abeceda in, mnogo pozneje tudi iz grške latinica.

Abeceda je pomaknila pisavo daleč naprej, vendar pa je še dolgo ostala privilegij višjih slojev, dasi so na primer v Rimu pogostoma pisanje opravljali sužnji. Vladajočim ni bilo prav nič na tem ležeče, da bi podložniki "preveč" vedeli. Še sedaj se sliši nemški pregovor "viel Wissen macht Kopfweh" (od premnogege znanja glava boli) in podoben nauk se je izražal v vseh jezikih. Bile so pa tudi druge zapreke, zaradi katerih se pisanje in čitanje ni moglo razgrniti med širokimi plastmi: bilo je drago in edino sredstvo za pomnoževanje spisov je bilo prepisavanje. To je zamudno delo in masna produkcija je ob njem nemogoča. Pisalo se je na pergamentu — po mestu Pergamum v Mali Aziji — ki se je izdeloval iz telečjih, ovčjih, večinoma pa iz kozjih kož. Tudi danes, ko rabijo pergament za važne dokumente, diplome ali luksuzne izdaje, je njega izdelava zelo draga. Na razširjenje čtiva med širokimi plastmi ni bilo misliti, dokler ni bilo cenejše snovi, na kateri bi se moglo pisati.

V Egiptu so pač že pred davnim časom imeli "papir", ki so ga delali iz nekega trsta, imenovanega "papyrus". Ta rastlina se je rabila za mnogo reči in prav preveč je ni moglo ostati za pisalne namene. Največ spisov na takem papirju so našli v starih grobnicah in največ znanja o starem Egiptu je prišlo od njih. Tudi to pa je bila draga snov in razen za nekaj časa v Grško ni nikdar prodrila v Evropo.

Na vse drugem kraju sveta, kjer so se porodili razni zapadnemu svetu neznani izumi, so pa že pred mnogimi stoletji začeli izdelovati papir iz krp. Slučajno so se s tem kitajskim izumom seznanili Arabci, ki so prav tedaj bili na vrhuncu svoje moči in imeli tudi Španijo pod svojo oblastjo. Takrat niso bili arabski Mavri podivjano, okrutno pleme, ampak kjer so

gospodovali, je cvetela za tedanje čase visoka kultura, o kateri še sedaj pričajo ostanki sijajnih stavb na Španskem. Preden se je Evropa po padcu rimskega cesarstva začela dramiti, preden se je v novih gospodarskih razmerah začel razvijati srednji razred, se zavedati in zahtevati več znanja, so Arabci imeli slavne šole. Ko so v trinajstem stoletju mesta po Evropi vzcvetela in se je skoraj neopaženo občutila vse večja potreba učenja, torej pisanja in čitanja, se je polagoma izdelovanje papirja začelo širiti iz arabskih kolonij po kontinentu.

Ampak druga težava je bila še vedno nepremagana. Odkod dobiti toliko prepisovalcev, da bi se potrebni in važni spisi dovolj pomnožili? Kako plačevati tako ogromno, tako nemogoče delo? Nekateri glave so se ukvarjale s temi vprašanji; nihče ne more povedati, kako dolgo in koliko jih je bilo. Ne da bi bila Evropa vedela kaj o tem, so bili Kitajci zase že davno rešili tudi to vprašanje. Kdaj — to je še negotovo, ampak dognano je, da so imeli neke vrste tisk tisoč let pred Kristom, morda prej. To se pravi: za svoja znamenja, ki ne kažejo črk kakor v naši abecedi, ampak cele besede, kar dela stvar veliko bolj težavno, so imeli lesene izrezke, ki so se lahko rabili podobno kakor naše stampilije. Nadvse je verjetno, da se je to razvilo iz pečatov, katere so na Kitajskem rabili že davno prej, bodi si da so jih iznašli sami ali pa sprejeli od Babiloncev, ki so jih pritiskali na ilovnate plošče in dali, da so se posušile. Na vsak način so se našle kitajske stare knjige, ki so bile "tipografirane."

Evropi, ki mi vedela, ni to nič pomagalo. Njene glave so se morale ukvarjati s problemom, kakor da ni rešen nikjer. Seveda, pečate so poznali tudi tukaj, pečate vsake vrste in nekaterim možganom se je moralo zazdeti, da bi se moralo dati tudi kaj več "natisniti" na podoben način kakor se "udari" pečat. Med drugimi se je s temi rečmi ukvarjal tudi Johan Gutenberg v Mainzu, čigar prvotno ime pa je bilo Johann zum Gensfleisch, pa ga je izpremenil baje zato, ker je njegova mati bila doma iz mesta Gutenberg.

Leta 1438. je ta mož s tremi tovariši, prvi Andreas Dritzehn, drugi in tretji brata Anton in Andreas Heilmann ustanovil družbo "za

tiskanje knjig." To je dokazano. Skoraj splošno mu tudi priznavajo, da je izumil črke, ki se lahko stavijo in stroj, s katerim se "postavljene" strani lahko pomnože.

Skoraj nobenega takega priznanja ni brez ugovorov. Kje je bil rojen Krištof Columbus? Kdo je sploh prvi odkril Ameriko? Še sedaj se razni narodi prepirajo o tem. Tako se prepirajo o neštetih drugih rečeh, tako se prepirajo tudi o izumi tiska. V holandskem mestu Haarlem stoji kip nekega Costerja, postavljen leta 1856. Dobro znani pisatelj Hendrik Willem Van Loon, ki je sam holandske krvi, nima pa nobenega šovinizma v sebi, tudi holandskega ne, pripoveduje, da je neki De Jong, ki si je nadel latinsko ime Hadrianus Junius in je živel od leta 1511 do 1575 trdil v svoji (zelo dolgočasni) holandski zgodovini, da je "Laurens, Janov sin, imenovan Coster (kar je holandsko ime za mežnarja) izumel tisk s premičnimi črkami in vršil to umetnost v svojem rodnem mestu Haarlemu. Eden njegovih pomočnikov, čigar prvo ime je bilo John, je ukradel njegovo tajnost in z njo pobegnil v Mainz, kjer je tiskal za svojo korist. Drugo Johnovo ime mu ni znano in se ne briga za to."

Vse to — pravi Van Loon — je skrajno negotovo. Junius je pisal sto let po Costerjevi smrti in v sto letih se take govornice čudno izpreminjajo. Pač pa je res, da so našli stare holandske knjige iz prve polovice petnajstega stoletja in na vezbah kose papirja, nedvomno natisnjene s premičnimi črkami. Ti papirnati kosi bi torej bili starejši od Gutenbergovega dela; sicer pa ne vemo o njih nič kakor ne o Costerju. Ampak Holanci so bili patriotje in so mislili, da mu morajo postaviti spomenik.

Najsi se je ideja splodila neodvisno v Gutenbergovi glavi ali pa, kar je bolj verjetno, ker je bolj razumljivo, je nanj vplivalo iskanje mnogih umov njegovega časa, neoporečno je imel za izum mehničnega tiska in za njegovo porabo velike zasluge. Seveda je, kakor vsak izumitelj, le član v verigi, ki se razteza za njim in pred njim.

Možnost tiskanja knjig v velikih množinah — ne glede na velikanske olajšave poslovanja s pomočjo trgovskih tiskovin — je seveda imela čudovit vpliv na duševno življenje po civiliziranem svetu. Tiskarski stroj je omogočil časopisje, ki je postalo eden najmočnej-

ših faktorjev napredka na eni in reakcije na drugi strani in dasi prihaja iz tiskarn mnogo mnogo nepotrebnega, je vsa škoda, ki jo povzroča slab tisk, stokrat odtehtana z resničnim znanjem in zdravo zabavo, brez katere ne bi bilo napredka za široke plasti vseh narodov.

Če pa je tiskarstvo služilo razvoju, daje tudi samo sliko razvoja, ki se skoraj zdi vsa prepletena s čudeži. Prve črke so bile delane z roko; delo je bilo nerodno in počasno. Prvi stroj je moral biti zelo primitiven in ne preveč pripraven. Toda načelo je dolgo ostalo neizpremenjeno in za nekatere potrebe še ni zavrženo. Še se razna dela storijo z rokami iz posameznih črk; še se rabi — seveda ne več leseni — ročni stroj za razne tiskovine. Na drugi strani pa stoje cele vrste stavnihi strojev, ki vlivajo črke iz svinca, jih vežejo v vrste, merijo te in vse to sestavljeno delo kontrolira stavec kakor da pritiska tipke pisalnega stroja. Ogromni rotacijski velikani, neznani v naših mladih letih, podobni skrivnostnim stavbam, požirajo cele milje belega papirja in na drugem koncu padajo iz njihovih žrel pravilno zloženi, za kolporterje pripravljene debeli časniki; na tisoče, na stotisoče, na milijone jih prihaja — iz mrtvih strojev med žive ljude. Štiri sto let so bile izpopolnitve in izpremembe neznatne; zadnjega pol stoletja je postavilo industrijo skoraj na glavo in nihče ne ve, kaj še prinesejo prihodnja desetletja. Prihodnje leto bo svetovna razstava pri Flushingu v New Yorku in druga na umetnem otoku v zalivu San Franciska. Brez dvoma bo tudi tiskarstvo tam zastopano; ni treba gledati pet sto let nazaj; primera tega, kar se bo kazalo tam, s tem, kar je bilo v času prve chikaške razstave v Jackson Parku bo kakor pogled v dva različna svetova.

Kakor s tiskarstvom, je pa z vsem, kar ustvarja človeški um; počasi gre v začetku in ta začetek je dolg. Sredstva so omejena, pripomočki ubožni, cilji bližnji, zapreke pa velike. Treba je silne volje in zaupanja in vztrajnosti. Kljub razočaranjem in porazom je treba riniti naprej. Prva mala ovira pade, komaj za spoznanje zadoščenja, pa naprej. Mnogo jih omaga na poti, mnogo jih ne doseže novih postaj pred smrtjo, učenci in sledbeniki stopajo na izpraznjena mesta in vlečejo dalje. Naenkrat — včasih presenetljivo se prikaže uspeh, dolgo-

trajni trud in žrtve so opravičene, novi vidiki se odpirajo na vse strani, obzorja se širijo, in kar je včasih lezlo, drvi, drvi — naprej!

Tiskarstvo — plod napredka.

Tiskarstvo — sredstvo napredka.

Tiskarstvo — simbol napredka. . .

Pet sto let dokazov, da je napredek živa sila — kljub nasilstvu in reakciji.

Pesem v mraku

Stoletja dolga vse je prazno bilo.
Stoletja spal sem trdo, mrtvo spanje.
Če so kedaj prepletale ga sanje,
duha oko se ni vtopilo vanje.
Če me skoz gluho noč je demon vodil
in sem ob brezdnih, po strminah hodil,
korakov svojih nisem čul odmeva,
uzrl nobene lučice odseva
in tiho vsako bilo je čutilo.

Vekove z mano spali so polbratje—
rod nepreštet, živeč neskončna leta
kot samih tujcev čudna, pestra četa,
po zemlje poljih vsepovsod poseta.
Le sempatja je bolno kdo zastokal
in drug mu se brezumno je razjokal;
nemirno so sosedje se zgenili,
na drugo stran težko se obrnili,
kot da so duše mučili jim škratje.

Sem li nemara sam trdo vzdihaval? . . .
Ostalo nekaj težkega je v glavi
kot bolnemu, kedar še le ozdravi,
da za življenje novo se pripravi.
Spomini vsi so bleđi in zmedeni,
razblinjeni in čudno zapleteni,
resnica se ne loči od utvare,
vsa pota vere križajo prevare,
ko da sem slep po tujem svetu taval.

Stoletja spal sem . . . Je li bilo spanje?
Nemara ležal v grobu sem globokem
in duh po svetu letal je širokem,
ali pa dremal je v drevesu slokem,
nad mano pa gomila kakor gora
ležala je, tlačéča, težka mora.
Nemara bil sem volkodlak pošasten,
fantom, kristal, ali le mrtvec časten,
ki v grobu včasih tajne sanja sanje . . .

Tedaj nekje se nekaj je zgenilo.
Zapihal veter tih je po dolini,
utrgal plaz se gori na planini
in oster mraz zavel je po starini.
Skrivnostna pesem z gor je zadonela,
z Olimpa iskra ogenj živ je vnela,
premrta srca se ob njem ogrela,
poslušati začela so krdela,
ko v mrtvi se deželi je zdanilo.

Duhovom pesem vest je čudno pela:
"Vi niste mrtvi, v grobu ne ležite.
Le v prazen strah so duše vam zavite,
z debelim prahom iz davnin pokrite,
zaglušen sluh in vid vam je zamračen,
ves svet, vaš dom se vidi vam izpačen,
zavest moči je v blato poteptana,
žarečih misli greda vsa obrana,
odkar je bajka temna vas obvezala.

"Vi niste mrtvi. Živa so telesa.
Poglejte jasno: sonce zlato sije,
a če oblak ga včasih črn zakrije,
svetloba spet iz mraka se izvije.
Po plodni zemlji vaša noga hodi
in roka kuje, stvarja, čolne vodi;
megle utvar so živi svet vam skrile:
Vstanite! V nič se bodo razpršile;
na zemlji tej odpro se vam nebesa . . ."

Odkrila pesem živim je grobove.
Oči so zrle, videle vrvenje,
ušesa čula ljudstev so šumenje
in v srcih je zatripalo življenje.
Po živcih in po mišicah se sila,
nekdaj neznana, toplo je razlila,
upognjene so rame se zravnale,
pogumne misli iz spoznanja vstale . . .
Roke mogočne trgajo okove.

Materino maščevanje

MILAN MEDVEŠEK

Strojnik Ivan se je povrnil z obiska iz domovine pa je navdušeno pripovedoval sodelavcu in rojaku Franku pri kosilu v tovarniški restavraciji o vtisih, ki jih je napravila nanj domovina.

Yes, Frank, lepa je naša domovina, lepa kakor od jutranje rose umit cvet, samo škoda je, da nima dovolj kruha za svoje otroke, in kakor vidiš, sem se povrnil nazaj v ameriški "črni raj".

Ah, prijatelj, ne moreš si misliti, kako sem bil srečen, ko sem po dolgih letih zopet hodil po domačih krajih, poslušal našo lepo govoricu in se razgovarjal o vseh mogočih rečeh z materjo, brati, prijatelji in sošolci.

Krasni kraji! Imeniten zrak! Dobri, skromni in nepokvarjeni ljudje! Prvi dan sem se odpočil, drugi dan pa sem na vse zgodaj vstal in šel pozdravit kraje, po katerih sem bil hodil pred mnogimi leti. Povsod so me pozdravljali sami lepi in nedolžni spomini, ki jih more doživeti le otrok. Ves osvežen, poživljen in radosten sem se proti večeru, ko je sonce tonilo, splazil še na hrib, kateri se je nekdanj dotikal nebes in za katerim sem mislil v otroški dobi, da je konec sveta. Pred menoj se je odprla krasna panorama našega mesta. Bil sem ves vznemirjen nad nepopisno lepoto, naenkrat pa sem se zagledal v mrki samostan, ki je ždel kakor grozeč orjak nad slikovito reko. V meni je nekaj zatrepetal; pred menoj je vstala slika, ki je bila že mnogo let zabrisana, in obudila grenak spomin.

Leta 1916. sem bil v drugem razredu ljudske šole. Učilnica je bila na skrajnem koncu desnega krila tega samostana, njena okna pa so se odpirala prav nad reko, ki se je leno vila ob vznožju samostanskega vrta.

Bilo je nekega spomladanskega jutra. Zunanaj je drhtela narava v vsej svoji lepoti, nas šolarčke pa je neprijazna učilnica držala v svojem objemu in ločila od zelenega Vragovega loga, ki se je razprostiral onstran reke in vabil, vabil v svoje okrilje.

Najbrže prav vsled tega, ker nismo mogli biti tam, kamor so si želela naša mlada srca,

smo bili tisto jutro hudobni kakor škrateljčki. Skakali smo po klopeh, se topli in lasali, vriskali in se zmerjali.

Naše razposajenosti pa je bilo kmalu konec. Med vrati se je prikazal kakor maščevalni Bog naš razrednik, pater Ahacij, znan kot najbolj krut in hudoben med učitelji.

Mali poredneži smo od strahu onemeli in trepetaje čakali hude ure, ki je imela priti nad nas. Nismo se motili!

Ahacij je glasno zaloputnil vrata, stopil na kateder ter razdraženo ukazal:

"Molimo!"

"Oče naš, kateri si v nebesih . . ." smo plašno molili, med tem pa so njegove kot oglje črne oči švigale od učenca do učenca, grozile, vrtale in iskale krivce.

" . . . posvečeno bodi Tvoje ime . . ." so naše ustnice mehnično izgovarjale svete besede, dočim so misli želele, da ne bi bilo "očenaša" nikoli konca. Ali, na našo veliko žalost, molitve je bilo konec, nakar je zapela "šiba božja".

Pater Ahacij se je zapodil k "oslovskim" klopem, v katerih so sedeli oni učenci, ki so že drugo ali tretje leto ponavljali isti razred. Na nje je imel posebno hudo piko.

Leskovka je najprvo zažvižgala po hrbtu vedno umazanega in raztrganega Cutretovega Pepeta, ki je bil že v drugem razredu tretje leto in kazalo je, da sploh ne bo prekoračil praga v višji razred.

Enaka usoda je zadela Šplihaljevega Ceneteta, samo da je njega z vrvjo, ki jo imajo patri pripasano okoli kute. In za Cenetom je jelo padati po Mirtičevem Rajku in nato po ostalih učencih iz "oslovskih" klopi. Nihče izmed njih ni jokal, nihče prosil usmiljenja, kajti zaničevani so le malokdaj jokali.

Moj brat Slavko, eno leto starejši od mene, je bil tudi med zaznamovanimi in zaničevanimi v oslovski klopi. On je bil namreč padel z visoke smreke in se tako hudo poškodoval, da je moral izostati od šolskega pouka skoro leto dni, nakar sem ga jaz dohitel v drugem razredu.

Posledice njegove nezgode so se dolgo poznale. Hodil je počasi in previdno, še vedno nalahko pošepaval, bil miren in molčeč in se izogibal družbe razposajenih sošolcev. Tudi za učenje se ni zanimal. Pater Ahacij ga je sovražil in zaničeval kakor vse druge ponavljalce.

Tisto nesrečno jutro tudi njemu ni prizanesel.

"Na, še ti potuljenec eno!" je siknil in mu prisolil tako gorko zaušnico, da je revežu omahnila glava.

Človek bi mislil, da se bo jeza "svetega moža" ohladila, toda očitno njegovo maščevanje še vedno ni bilo nasičeno in razkačen je nato ukazal:

"Za kazen boste pisali računsko nalogo—zvezke na klop!"

Tega odloka sem se jaz najbolj prestrašil. Baš tisto jutro sem v naglici pograbil umazan in zmečkan zvezek, ki ga je zavrnel brat Ciril, četrtorazrednik, in ga vzela s seboj v šolo.

"Zvezke na klop!" je že drugič zagrmel učitelj.

Ker ni drugega kazalo, ker je bil umazani zvezek edini, ki sem ga imel, sem ga obotavljaje izvlekel iz predala in mu jel gladiti platnice, nato pa ga odprl, ali—gorje meni!—Soba je zaplesala pred menoj, kri mi je oledenela in v notranjosti me je stiskalo, stiskalo. V zvezku so bile narisane strašne slike! Če bi se mogel, bi se bil pogreznil v zemljo.

Ahacij ne sme videti teh strašnih slik, mi je razum klical v zavest, in zaprl sem zvezek s hitrostjo bliska in ga porinil nazaj v predal, toda, žalibog, bilo je prepozno. Opazil je mojo sumljivo kretnjo, skočil k meni kakor ris in zagrmel: "Pokaži, kar si skrili!"

Prvič v življenju sem se uprl; nisem ga hotel ubogati, za vse na svetu ne! Svojo skrivnost sem krčevito držal, pripravljen rajši umreti kakor pa se podati.

Ves moj napor pa je bil zaman. Velik mož, močan kakor Herkul, me je zgrabil, kakor da sem bil mače, me odtrgal od klopi, vzela zvezek in ga odprl.

In tedaj, tedaj . . . Njegovo visoko čelo se je jelo nabirati v globoke gube, oči so se mu srdito kresile, na obrazu pa mu je zaigral zlohoten smehljaj, ki je naznanjal izbruh divje jeze.

Brat Ciril, ki je imel že veliko grenkih izkušenj s patri učitelji, se je nad njimi maščeval na papirju tako, da jih je narisal v zvezek, jih obesil na drevesa ter pod njimi napisal njihova imena.

Pater Ahacij je bil obešen na najvišjem drevesu, okoli njegovega vratu je bila zadrgnjena najdebelejša vrva, iz ust pa mu je molel najdaljši jezik in njegovo ime je bilo napisano z največjimi črkami.

V grozi, v smrtnem strahu, ki ga občutil le nedorasel šolarček, sem trepetal in čakal, da pade po meni.

"Kdo je narisal te slike?!" je siknil, razkačen kakor divja mačka.

"Ne vem . . . jaz ne . . ." se je komaj izdaviilo iz mene.

Ako nisem jaz narisal, je narisal Slavko, si je mislil Ahacij in tisti trenotek je navalil nanj, mu zaril svoje dolge prste v lase, ga dvignil iz klopi, jel divje mahati s palico po njegovem hrbtu, nato z roko po glavi, potem pa še z vrvjo, da se je ovijala okoli njega kakor kača. Enkrat je že prenehal s svojim krutim delom, toda le za sekundo, zverska jeza se je vrnila in je tepel, tepel, tepel.

Učinek je bil strahoten. Bratova glava je ležala na klopi, telo se mu je stresalo in trepetalo kakor list na vodi, iz notranjosti pa mu je uhajalo pridušeno, jecljavo stokanje.

Ves razred se je v srcih jokal, najbolj pa jaz. In kdo se ne bi jokal? Kamenje bi se jokalo!

Po končanem Ahacijevem "junaštvu", smo pisali računsko nalogo, po nalogi pa je pričel razlagati Kristusovo trpljenje. Jaz ga nisem poslušal, kakor da bi izbil iz mene vse zanimanje za veronauk, ampak sem neprestano mislil, kaj stori mama, ako izve, kaj se je zgodilo s Slavkom, s tistim Slavkom, na kogar je bolj pazila kakor na svoje oko in nas vedno svarila, da moramo lepo ravnati z njim, ker je "ubogi revček še vedno slaboten in bolan."

Po pouku sva se počasi napotila proti domu, v notranjosti pa sva čutila, kakor da greva na Golgoto, kjer bova srečala mater. Dolgo časa nisva spregovorila besedice, šele ko sva prišla blizu doma, pa je dejal Slavko:

"Ne povej mami, da me je stepel Ahacij . . ."

"Ne boj se, ne bom!" sem mu zagotovil.

Mati je prav plela na vrtu, ko sva prihajala domov in takoj je opazila, da Slavko bolj pošepava kakor po navadi, da se premika kakor podkrepeljen piščanec, in zaslutila je, da se mu je nekaj hudega zgodilo.

Vsa preplašena nama je prihitela nasproti in razburjeno vprašala:

“Kaj se ti je zgodilo, Slavko?”

Slavko je uporno molčal in gledal v tla, kakor da bi bil kaj hudega zakrivil.

“Ivan, takoj povej, kaj je Slavku!” se je obrnila k meni in zahtevala odgovora.

“Nič . . .” sem se zlagal kakor sva se domenila.

Mati je dobro vedela, da ne govorim resnice, zato se je razjezila in mi zagrozila, da mi bo navila ušesa, če ji precej ne povem resnice.

Slavko, videč, da je name padla krivda, se je zajokal in v zlomljenih zlogih zatožil patra Ahacija.

“Pater Ahacij te je stepel? Ahacij te je?”

V njenih očeh se je izražalo vse ob enem: bolelost, groza, srd in maščevanje.

“Ali te je hudo stepel?” je razburjeno dalje poizvedovala.

“Hudo,” je v hlipavem joku odgovarjal.

“Kje? . . . Po hrbtu?”

“Po hrbtu.”

“Tudi po glavi?”

“Tudi.”

“Z roko?”

“Z roko, z vrvjo in—s paliicooo.”

Pri zadnjih besedah se je spustil v neutolažljiv jok in prav tako jaz, mater pa je popadel v srce grizoč srd in vzdignila je visoko svojo koščeno pest, zažugala proti samostanu in strašno zaklela:

“Prokleta zverina, jaz ti že pokažem!”

Materina bolečina in gnev se je povečal z vsakim pogledom na njenega “ubogega revčka,” ki ga je položila v posteljo, kjer je ležal molčeč in v vročici.

“Ne, stokrat ne, mojih otrok ne bo nihče tepel!” je skoro histerično kričala. “Deset sem jih rodila, jih s temi krvavimi žulji hranila, sedaj pa jih bodo zaničevali in pretepali? . . . Ne, stokrat ne, ne boste jih, hudiči, ne, dokler se bodo moje roke gibale in skrbele za nje!”

Do smrti užaljena je razburjeno hodila gor in dol, kakor levinja v kletki, nato pa ponovno izbruhnila v divjijo jezo.

“Nič se ne bojte, otroci, ne bodo vas več topli, ne bodo, dokler mi giblje le en sam prst!”

Tolažili smo jo, kakor smo vedeli in znali in že smo mislili, da se bo pomirila, ko je hipoma v njej dozorel sklep: v samostan pojde nad patra Ahacija. In jela se je mrzlično napravljati.

Otroci smo se bali, da jo bodo v samostanu samo osmešili in napodili, zato smo jokali, rotili in prosili, naj nikar ne gre, a bilo je vse zaman. Poprej bi premaknil goro kakor pa njeno voljo!

“Mene? . . .” nam je odgovarjala, “mene, mater deseterih otrok bodo napodili? . . . Le naj poizkusijo! . . . Kar naj! . . . bomo videli! . . .” je težko sopela, stiskala pesti in dejansko grozila.

Visoka in shujšana od dela in trpljenja je hitela kot grozeč oblak proti frančiškanskemu samostanu, med tem pa smo otroci trepetali za njo.

Ali kakor smo pričakovali, tako se je zgodilo. V samostanu je zvonila in razbijala po vratih in glasno zahtevala Ahacija, namesto njega pa se je prikazal močan frater in jo s silo spehal iz božjega hrama, nakar se je vsa skrušena, utrujena in sključena napotila proti domu in vso pot sama pri sebi maščevalno šepetala: “Zverina, ne uideš kazni—tožiti te pojdem na sodnijo! Da, na sodnijo pojdem, takoj jutri!”

Vendar pa mati svojih groženj ni izpolnila. Na sodnijo ni šla ne drugi in ne tretji dan, ampak nemirno je hodila okoli in nekaj premišljala in premišljala.

Prišla je nedelja, dan službe božje. Mati je redno hodila k šesti maši in še preden smo se otroci prebudili, je bila že doma, nas poklicala, umila, napravila in poslala v cerkev z besedami:

“Otroci, glejte, da boste šli k maši in se sposobno obnašali!”

Na naše veliko začudenje pa nas tisto nedeljo ni klicala, ampak je mirno spala kakor bolnik, ki je po dolgi boleznini okreval, in ž njo je zaspala naša vera v one, ki pravico tako milostno dele z besedami, a jim je samim čestokrat popolnoma tuja. Hvala patru Ahaciji za spoznanje!

Reakcionarno zakotje Anglije

Ko pišemo te vrste, je videti, kakor da se je v Angliji nekaj izpremenilo in da se je na Downing streetu pokazalo več odločnosti kot je bilo opaziti že odkar so se po svetu začele porajati velike naloge za angleško politiko. Dve angleški ladji sta bili v španskih vodah potopljeni v enem tednu; eno je pogreznila potapljača, drugo pa letala. Gospod Eden se je ujezil in napovedal odločen boj piratstvu v Sredozemskem morju. Pravkar je po poročilih iz Pariza odplulo sedemdeset angleških bojnih ladij tja z nalogom, da brezobzirno potope vsako potapljačo, na katero bi naleteli v teh vodah.

To se zdi precej energično, zlasti po dolgi zgodovini večnega cincanja in poizkusov pobotanja s fašističnimi diktatorji. Preden pa bo mogoče reči kaj več, bo treba še počakati in bistro opazovati. Gospod Eden, ki navidezno vodi zunanjo politiko Velike Britanije, se je že večkrat zaletel, a ko je bilo treba skočiti, se je nenadoma obrnil in začel govoriti o drugih rečeh. Že sedaj je v njegovi dramatici precej debela kaplja komike; na sejo, ki naj bi sklepala o ostrejšem boju zoper piratstvo, je vabil tudi Italijo, kakor da je slep in gluhi in ne ve, kar je znano vsemu svetu, da namreč podmorskega piratstva sploh ne bi moglo biti brez aktivnega Mussolinijevega sodelovanja. Naj se vije na razbojniških ladjah kakršna koli zastava, gotovo je, da so vse italijanske in Mussolini ni tako naiven, da ne bi bil, ko jih je Franku "prodal", vedel, kakšnemu namenu bodo služile. Kakor da bi, recimo v Chicagu na posvetovanje o zatiranju banditstva povabili policijo, državnega pravdnika in — vodje banditov...

Angleškemu zunanjemu ministru se ne more videti v srce in obisti, lahko se pa razume, da tudi njegovi najboljši nameni, če jih kaj ima, ne zaležejo dosti, dokler se more visoka politika Velike Britanije voditi po najbolj zastarelih metodah, o katerih so optimisti mislili, da so vsaj v demokratičnih deželah že popolnoma izmrle. Velika Britanija je baje mati moderne demokracije in po načelih demo-

kracije določa politiko parlament, vlada jo pa izvršuje. Predpostavlja se seveda, da je parlament neodvisen, kar je v kapitalističnih deželah precej iluzorično, zakaj dokler pomeni denar največjo moč, je neizogibno, da se bo ta moč uveljavljala na političnem polju. Ampak če se sedaj govori o demokraciji, ne misli človek na ideal, temveč le na to, kar je mogoče v obstoječih razmerah. Tudi v teh razmerah pa bi bilo lahko mnogo več demokracije kot je najdemo v sedanji Angliji, kjer je prišla do veljave ne konservativnost, kar bi bilo po sestavi parlamenta razumljivo, temveč reakcija, ki dela zahrbtno, ima svoje postojanke v "visoki" družbi pa razteza kremplje po vsej deželi. Z drugimi besedami: Anglija ima poleg vidne tudi nevidno vlado in zdi se, da ima ta pogostoma več moči od prve. Niti spletkarij, iz katerih se plete zakulisna nazadnjaška politika vlačijo neka ženska, ki je bila rojena v Ameriki in so nekateri Amerikanci, še bolj pa Američanke še vedno silno ponosne nanjo in kadar pride sem, jo časte in poslušajo pobožno, kakor da je vsaka njena beseda zgoščena nebeška modrost. Poročila se je z nekim angleškim grofom (viscountom) in se sedaj imenuje Lady Astor. Njen mož je lastnik tednika "The Observer", njen svak pa izdaja londonsko Times. Obeh listov se visoka gospa poslužuje za svoje skrajno nazadnjaške namene, pri čemer ji pomaga ogromno bogastvo družine. Okrog sebe je zbrala velik krog nazadnjaških veljakov, ki je v Angliji znan pod imenom clivedenska klapa (The Cliveden Set). Cliveden je ime letoviške graščine Astorjevih, in tam se ob koncu tedna shajajo njeni prijatelji in pristaši, med katerimi so tako vplivni ljudje kakor notranji minister Sir Samuel Hoare, finančni minister Sir John Simon, angleški poslanik v Nemčiji Sir Neville Henderson, Lord Halifax, ki je pred kratkim bil v Nemčiji za pogajanja s Hitlerjem, vodja konservativne stranke Lord Londonderry, razni finančniki i.t.d. Že dolgo se suče vsa angleška zunanja politika tako, kakor narekuje ta svojat. V tem krogu se je skovalo geslo: "Vse je

boljše od boljševizma" in s to frazo se opraviči vsaka reakcija.

Ta družba je tako naklonjena Hitlerju, da neprenehoma potiska Anglijo od Francije in sili v naročje Nemčije. Vsako ljudsko gibanje je v teh krogih proketo. Razumljivo je torej, da uživa Franco vse njihove simpatije in da se je iz clivedenskega zakotja storilo vse, kar je bilo mogoče, da se prepreči vsaka akcija, ki bi bila mogla količkaj koristiti ljudski vladi, tudi če so jo zahtevali najbolj vitalni interesi Anglije same. Ta svojat ne pozna nobenih interesov razen svojih in njen patriotizem ni vreden počenega groša. Fraze, katerih se poslužuje Hitler za opravičenje nacijske politike, so postale domače v teh krogih. Ne le ljudska fronta na Francoskem, ampak celo Chautempsova vlada je boljševiska; Češkoslovaška ri je v boljševizem; na Kitajskem je dozorel boljševizem; celo naš Roosevelt ima boljševiske tendence. Hitler pa vodi križarsko vojno zoper boljševizem, nemško-italijansko-japonska zveza varuje svet revolucije in angleška politika mora postati prijazna tem svetim brambovcem. Da ima Anglija interese, katerim je taka politika skrajno nevarna? — Že mogoče, ampak interesi velikega kapitala so važnejši od angleških. V Tarifi so nemški topovi, katerih po izrecni pogodbi ne bi smelo biti in ki merijo naravnost v gibraltarsko luko; v Bilbao kopljejo železo za Kruppove tovarne; Italija obvladuje že skoraj vse Sredozemsko morje; Mussolini draži Arabce zoper Anglijo; morska pot v Indijo je v nevarnosti; vse to je mogoče, toda fašizem gradi trdnjavo zoper boljševizem in to je, kar šteje. Lani se je tedanji predstavnik angleškega poslanstva v španiji tako spozabil, da je te nazore odprto povedal z besedami: ljubše bi mi bilo, če bi v Angliji

vladali Nemci, ki so monarhisti, kot pa Angleži, ki so komunisti.

Vsak nazadnjak ni tako nepreviden, ampak vsa dejanja reakcionarne klike se ravna po tem pravilu. In njen vpliv, ki se izraža v listih, ki ga prenašajo člani kabineta in parlamenta in ki je podprt z denarjem, je velik. To se je pokazalo, ko je bil Halifax odposlan v Nemčijo, da se pogaja s Hitlerjem. Eden je bil nasproten načrtu, ki se je izlegel v Clivedenu z Goeringovim sodelovanjem. Za njegovim hrbtom so se pa pletle intrige, o katerih je prepozno zvedel in v tem boju je podlegel. Lord Halifax je šel v Berlin in v Berchtesgaden in le nepričakovan slučaj je preprečil tisti uspeh obiska, ki so ga pričakovali Hitlerjevi prijatelji. Ko se je Halifax vrnil, je predložil svoje poročilo, ki je imelo ostati tajno. Tu pa se je naredila luknja. Le nekoliko ur potem, ko je bilo poročilo oddano, je prišlo v javnost in vpričo tega so postali pogoji, o katerih je gospod Halifax razpravljaval z gospodom Hitlerjem, nemogoči. Po teh pomenkih naj bi se Nemčija vrnila v Ligo narodov, ampak ta naj bi se tako reorganizirala, da bi izgubila vsak pomen in vso moč; Nemčija naj bi dobila prosto roko v Avstriji in Češkoslovaški in pozneje bi se vzele njene zahteve po kolonijah v poštev. Vsi skrbno izdelani načrti so s to objavo padli v vodo, zakaj nobena vlada se ne bi upala zagovarjati te pogoje pred narodom. Ampak to jasno kaže ne le tendence reakcionarne svojati, temveč tudi njeno moč. Po tem je mogoče razumeti slabotno oficijelno politiko Anglije, na katero se ne bo mogoče zanašati, dokler ne izpregovori angleško delavstvo z mogočnejšim glasom kot ga je bilo slišati v zadnjih letih.

Vlada je moja! — Zdi se, da se je gospod Carol vendar nekoliko ustrašil svojih zadnjih korakov. Takoj, ko je bil Goga imenovan, je začel kazati rogove, kakor da je vsa Romanija njegova. Zatrli je tri demokratske liste in izdal ukaze, po katerih se židom prepoveduje imeti zemljo in se odvzema državljanstvo vsem onim, ki so ga dobili po letu 1920. V nekem telefonskem intervjuju je Goga izjavil, da nihče ne sovraži židov, ampak da hoče vlada očistiti industrijo, trgovino in učene poklice, da pridejo Romuni na njihovo mesto. — V praksi se seveda precej vseeno, ali vzameš človeku kruh iz sovraštva, ali pa pod katero koli drugo pretvezo. Kmalu na to je pa Carol dopisniku londonskega Daily Heraldja dejal: "Vlada je moja. Tisti dan, ko ne bom zadovoljen z njenim poslovanjem, bom zahteval izpre-

membo." Z drugimi besedami, sam hoče biti diktator. Pa je kmalu spoznal, da so tudi z diktaturo sitnosti. Za enkrat se je Anglija nekoliko zdramila. Skupno s francoskim poslanikom je angleški opomnil kralja, seveda "na najprijaznejši način," da je Romuni po pogodbah zavezana, da mora spoštovati pravice manjšin. Potem je naložil "svoji" vladi, da formalno zatrdi Franciji, Angliji, Poljski in državam male antante, da ostane zvesta svojim zaveznicam. Obenem je Carol sprejel "vabilo," da pride meseca marca v London. — Seveda to ne pomeni, da mu je popolnoma zaupati. Ampak če bi bila Anglija pokazala toliko "prijazne" odločnosti, ko je Hitler začel provocirati in ko se je Mussolini napolnil v svoje pustolovščine, bi bil danes položaj ne le v Evropi, ampak po vsem svetu drugačen.

Pasja zgodba

MARK TWAIN — POSLOVENIL I. M.

Moj oče je bil bernardinec, mati je bila ovčarska psica škotske pasme in jaz sem presbiterka. To mi je moja mati povedala; jaz sama se ne razumem na te lepe razlike. Zame so to dolge besede, ki nič ne pomenijo. Moja mati je pa bila zelo navdušena za take besede; rada jih je izlajala v družbi psov in radovala se je, ko so psi začudeno gledali, kakor da bi hoteli vprašati, kje je pobrala toliko izobrazbe.

V resnici to ni bila nobena izobrazba, marveč le teatralnost. Mati se je nabrala takih besed v jedilnicah in družinskih sobah, kjer so zbrani gostje veliko klepetali, ali kadar je spremljala otroke v nedeljsko šolo. Ob takih prilikah se je navadno potuhnila in napeto poslušala ljudi, in ko je ujela kakšno ne navadno besedo, jo je ponavljala sama pri sebi toliko časa, da ji je ostala v spominu, nato pa je tekla na pasji sestanek in ponosno izlajala novo besedo, da je pasja družba od najmanjšega ščeneta do največjega pasjega hrušta kar strmela in zelenela od zavisti. To je naplačalo materin trud.

Kadar je prišel tuj pes v domačo pasjo družbo, je sumljivo pogledal mater. Ni mogel verjeti, da ve, kar laja. Ko je prišel k sapi, jo je vprašal, kaj tisto pomeni, toda namazal se je. Moja mati je bila vselej pripravljena na razlago in je takoj odgovorila v krepkem tonu. Ker ni pričakoval tega, mu je drugič zastala sapa in namesto nje je bil on osramočen. Domači psi, ki so jo poznali in so vedeli, da bo nabrisala tujca, so se veselili njene zmage in so bili ponosni na mojo mamo. Kajti, kadar je razložila njim nerazumljivo besedo brez obotavljanja in s krepkim poudarkom, ni bilo med njimi nikogar, ki bi bil le za drobec podvomil o pravilnosti njene razlage. O, moja mati je znala! Lajala je besede, kakor da bi bil čital iz besednjaka. In kdo naj jim pove, da ona ni v pravem? Daleč naokoli ni bilo psa ali psice, ki bi se bila merila z njo.

Spominjam se, ko je nekega večera prinesla na pasji zbor novo besedo "neotesanec." Ta izraz je povzročil vsem ostalim veliko skrbi in poparjenosti—in takrat sem pogruntala

materino taktiko. Na osmih različnih sestankih je bila naprošena, naj raztolmači "neotesanca" in vsakikrat jim je dala novo razlago. Posvetilo se mi je, da je mati bolj prebrisana kakor izobrazena, toda rekla nisem nič. Imela je namreč eno besedo v rezervi za vsak primer zadrege—nekakšen rešilni pas, bi rekla, ali rešilno desko, katere se je lahko vsak čas oprijela. Ta beseda je bila "sinonim." Kadar koli je imela opraviti z dolgo besedo, katere pomen ji je ušel iz spomina, si ni prav nič belila glave, marveč je kratkomalo zabrusila radovednežu: "To pomeni toliko kot sinonim. . ." In bedak si je lahko belil bučo, kaj je prav za prav "sinonim"! Mati je pa zalajala krohotaje, poskočila sem in tja, pometla z repom tla in vpraševalec je stal tam s povešenimi ušesi in povešenim repom kakor polita kura . . . To je bil prizor za domači pasji zbor.

Prav tako je zbirala cele fraze, katerih je slišala na kupe v jedilnicah in nedeljski šoli. Privlekla je domov dolgo frazo, venec besed in dražila z njo pasjo tovarišijo ter jo tolmačila vsakikrat drugače. Saj se ni brigala, kaj naj fraza pomeni—in vedela je, da ji psi ne pridejo do živega.

O, moja mama je bila ptica! Prišlo je do tega, da se ni več bala nobenega psa. Slepota ji zaupali in verjeli vse do zadnje trohice. Končno je prinašala med pse smešne anekdote, s katerimi so si pozni gostje preganjali dolg čas okrog tople peči pozimi. Vsaka smešna zgodbica je seveda vzbudila smeh gostov in mati je tudi to posnemala. Na eno dolgo nit je navezala celo vrsto teh anekdot—ki so vse skupaj pomešane bile brez repa in glave—iztresla jih je pred strmeče pse in psice, nakar se je zagnala po tleh, valjala se in se krohotala, lajajoča kot norica. Sama ni prav nič vedela, zakaj bi bilo to smešno, ampak tako se pripovedujejo smešnice—in psi so jo posnemali, valjali so se z njo vred po tleh in se lajajoči smejali do blaznosti, dasi niso vedeli, zakaj.

Iz tega, kar sem doslej povedala, lahko sklepate, da je bila moja mati bahaškega, frivolnega značaja. Imela pa je tudi svojo do-

bro stran, ki je vsekakor odtehtala vse njene slabe lastnosti. Imela je blago srce in jako nežno naturo; nikdar ni snovala maščevalnih naklepov za storjene ji krivice; vsako krivico, ki ji je bila prizadeta, je hitro pozabila. Nas, svoje mladiče, je tudi učila, naj bomo do konca dni blagi in pošteni. Od nje smo se naučili hrabrosti; ona nas je navadila, da ne bežimo pred nevarnostjo, temveč se vselej postavimo v bran za prijatelja in tujca ne glede na to, če tvegamo svoje življenje. To nas je mati učila ne samo z besedo, marveč tudi z zgledi, kar bolj drži in dlje traja kot besede. Ne morem vam povedati, koliko junaških činov je moja mati izvršila, dokler sem jaz bila pri njej in kako skromna je bila zaradi tega. Resnično je bila pravi vojak in tudi kraljevski pes bi se ne mogel sramovati njene družbe.

Torej lahko vidite, da je bilo v moji materi veliko več, kot pa se je naučila od ljudi.

* * *

Ko sem odrasla, so me ljudje prodali in odpeljali od moje matere, katere nisem videla nikdar več. Srce se ji je trgalo, ko sva se poslovili in tudi jaz sem bridko plakala. Mati me je tolažila, kolikor je mogla. Rekla mi je, da smo psi na svetu v dober in moder namen, zato moramo izvrševati svoje dolžnosti brez ugovora; jemati moramo življenje, kakršno najdemo in živeti za druge—in ne brigajmo se za posledice . . . Posledice niso naša zadeva . . .

Dalje mi je mati rekla za slovo, da so ljudje, ki tako žive, po smrti naplačani na drugem svetu. Za nas, revne živali, ni drugega sveta, vendar je pravilno, da tudi mi živimo pravično in delamo dobro, čeprav ne bo nagrade po smrti—ampak naše kratko življenje v pravičnosti je že samo na sebi vrednota in plačilo . . .

Teh naukov se je mati nabrala v nedeljski šoli, kamor je spremljala otroke svojega gospodarja in kjer je ležala pod klopjo, dokler ni bila šola končana. Dobro si je vse to zapomnila in potem porabila za svoje mladiče. Iz tega lahko zaključite, da je moja mati imele razumno glavo in se ni pečala samo z nečimurnostmi.

S temi nauki se je poslovila od mene. Dolgo časa sva se gledali s solzami v očeh. Zadnji nauk, ki mi ga je dala, je pa bil:

“Za spomin name nikdar ne beži, kadar

bo drugi v nevarnosti! Ne misli nase, misli na svojo mater in stori, kakor bi ona storila!”

Ali mislite, da bi kdaj mogla to pozabiti? —Nikdar ne!

* * *

Moj novi dom je bil prava milina.

Bila je velika hiša s slikami na stenah in dekoracijami; bogato pohištvo. Nikjer dolgočasnosti; sama slikovitost in poplava svetlobe. In okoli hiše krasen vrt. Kaj vrt, park, poln plemenitih dreves in gred z rožami brez konca in kraja.

Jaz sem bila članica te družine. Radi so me imeli; igrali so se z mano, božali me in jemali me povsod s seboj. Zelo mi je prijalo, da mi niso dali novega imena; klicali so me z mojim starim imenom, ki mi je bilo tako drago, kajti dala mi ga je moja mati: Ajlin Mavornin. To ime je mama pobrala iz neke pesmi. Moj novi gospodar je poznal tisto pesem in rekel je, da imam lepo, pomenljivo ime. Tako sem bila srečna!

Moj novi gospodar se je pisal Gray. Gospodinja je bila trideset let stara in kaj nežna in ljubka. Imela sta hčerko Sadie, kateri je bilo deset let in zelo je bila podobna materi. Bila je vitka stvarca z dolgimi zlatorumenimi lasmi, ki so ji padali po hrbtu, po kratki oblečici. Imela sta tudi dojenčka, kateremu je bilo eno leto. Debelo, rdečelično, zdravo dete, kateremu sem bila jaz največje veselje. Zmirrom se je drsalo za menoj, vleklo me za rep, objemalo me, smejalo se in vriskalo v svoji otroški sreči. Tako sem bila srečna!

Mr. Gray je imel osem in trideset let, visok, tenak in prikupen; malo je bil plešast spredaj, toda živahen, hiter v kretnjah, točen, posloven, odločen, nesentimentalen in obraza, s katerega se je kar isknila tista strjena intelektualnost. Slišala sem, da je bil sloveč učnjak. Ne vem, kaj to pomeni. Moja mati bi gotovo porabila to besedo z učinkom, ampak jaz nisem bila rojena za take stvari. Slišala sem, ko je moj gospodar dostikrat izrekel besedo “laboratorij.” Oh, kako me je mikalo izvedeti, kaj to pomeni! Moja mati bi bila nedvomno uprizorila cel cirkus s to besedo. Toliko vem, da “laboratorij” ni bil knjiga niti slika. Vprašala sem o stvari svojega novega pasjega prijatelja, čigar gospodar je bil predsednik univerze, pa je sugeriral, da morda na-

pačno razumem, da morda mislim "lavatorij," posodo za umivanje rok. Ni bilo nobene pomote; vedela sem, kaj je lavatorij.

Gospod Gray je vedno tičal v sobi, ki je bila polna steklenic in steklenih posod, žic in nekkih čudnih strojev. Vsak čas je kdo—učenjake kot on, sem slišala—prišel k njemu in zaprli so se v tisto čudno sobo in se razgovarjali, prepirali, mešali nekaj v tistih posodah in prelivali sem in tja. Temu so rekli "eksperimentiranje." Včasih so bili silno razburjeni in stiskali so si roke od veselja. Tedaj so rekli, da so nekaj "odkrili." To njihovo skrivnostno delo me je jako zanimalo. Zelo rada sem se zmuznila v tisto sobo, gledala jih tamkaj in poslušala. Na ta način sem vjela in si zapomnila omenjene besede. To sem delala, da počastim spomin na svojo ljubljeno mater, da si me je do dna srca bolelo, ker ni bilo nje zraven, da bi bila z menoj delila radovednost; ona bi bila res marsikaj profitirala s to izkušnjo, jaz pa nisem nič.

Drugo pot sem spala na tleh v gospodinjski sobi in ob teh prilikah me je gospodinja nežno porabila za podnožnik, kar mi je prijalo, kajti njene noge so me prijetno čehljale. Kadar me ni bilo tam, sem pa prebila uro ali dve v otroški spalnici, kjer sem se počestno premetala z otrokom in to me je navdalo z nepopisno srečo. In ko je otrok spal, sem čepela na straži poleg njegove posteljice, pestunja je pa ta čas lahko odšla po svojih nujnih poslih. Druge krati sem skakala in tekala s Sadie po vrtu, dokler nisva obe utrujeni obležali na mehki travi in zaspali v senci košatega drevesa; včasih sem samo jaz zadremala, deklica je pa sedela poleg mene in čitala knjigo. Če pa ni bilo doma zame nobenega posla ali zabave, sem odšla v vas k psom, katerih je bilo dovolj v soseščini. V tej družbi je bilo več zelo ljubeznivih psom; zlasti eden je bil izredno lep, gracijozen in vljuden, kodravček irske pasme po imenu Robin Adair in presbiterijanec kot jaz, a njegov gospodar je bil škotski pastor.

Služinčad v hiši je bila tudi prijazna z menoj. Imela sem torej prijetno življenje v tem domu. Bila sem prepričana, da srečnejšega psa ni na svetu od mene in tudi ne bolj hvaležnega. S tem se lahko pobaham, ker je resnica. Nепrestano sem si prizadevala, da

bom poslušna in ljubezniva z vsemi v hiši ter na ta način ostanem zvesta naukom svoje matere . . .

Kupa moje sreče je pa privrela do vrhunca, ko je prišlo moje prvo ščene. Bila je najdražestnejša, majčkena stvarca, neznansko žametasta in mehka. Imelo je lepe, drobne tačice, silno prikupne očke in kaj ljubezniv, nedolžen gobček. Oh, kako sem bila ponosna na to svoje ščene, in kako rada sta ga imela in ga božala oba otroka z materjo vred!—Takrat sem se že zbalala, da taka neizmerna sreča ne more dolgo trajati . . .

* * *

Prišla je spet zima.

Nekega dne sem, kot po navadi, ležala na straži v otroški spalnici. Dete je spalo v posteljici, ki je stala blizu kamina. Posteljica je bila zagrnjena s tančico, skozi katero se je lahko videlo. Pestunja je odšla po svojih poslih in midva sva bila sama v spalnici.

V odprtem ognjišču so prasketala goreča drva. Spet je počilo in debela iskra je planila proti posteljici in vnela tenke niti pajčolana, ki je visel s strešice. Začelo se je smoditi in kaditi in v naslednjem hipu je bruhal ogenj jezik s strehe nad posteljico. Otroek se je zbudil in pričel jokati.

Groza me je popadla. V prvem trenutku sem skočila proti vratom, da prilajam pomoč, ali takoj sem se spomnila svoje matere in njenega nauka: Ne beži od nevarnosti! Ne misli nase, misli le na varnost drugih!—

Takoj planem nazaj k posteljici, ki je že bila vsa v plamenu in pograbilim z zobmi otroka ter ga potegnem na tla. Prijela sem ga za oblečico, ali ker je ta že pregorela, mi je dete padlo iz gobca in tudi jaz sem padla od samega strahu, kajti z otroka je šinil oblak dima. Moj strah je pa trajal le moment. Popadem drugič otroka čim bolj nežno in ga vlečem proti vratom, nato pa skozi vrata, ki so bila odprta, ven na hodnik. Vidim, da je otrok rešen in, vsa srečna ter ponosna na svoj čin ga še potegnem dva koraka, da bo popolnoma na varnem pred dimom, ki se je valil iz spalnice.

Tedaj pa zagrmí nad mano glas mojega gospodarja:

"Kaj delaš, prekleta zver? Marš!"

Spustim otroka in skočim proč, ali gospod Gray je bil čudovito hiter in v divjem srdu je

mahnil s palico po meni. Umikam se kolikor morem, toda zaman—strahovit udarec je padel po moji sprednji nogi.

Zatulila sem od bolečine in obležala brez moči, toda le za hip. Gospod Gray je nameril drugi, še strašnejši udarec prav na mojo glavo, ampak njegova palica je obstala v zraku, kajti v tistem trenutku je pestunja, ki se je vrnila, zavpila na vso moč prav za njegovim hrbotom: "Spalnica je v ognju!"

Gospod Gray je bil tako razburjen nad menoj, da ni opazil niti zaduhal dima, ki se je širil po hodniku. Kakor bi blisknil, je pozabil name in planil proti spalnici. Moja glava je bila rešena, ali še sem se bala za svoje kosti in nisem izgubljala časa. Bolečina v moji levi nogi je bila strašna, vendar sem urno odšepala po treh do konca hodnika. Tam so bile stopnice v podstrešje, ki je bilo polno starih škatel in druge navlake in domači so malokdaj stopili tja. Po teh stopnicah šepam s težko muko in privlečem se v podstrešje, ki je bilo mračno in mrzlo. Poiščem si najskrivnejši kot in se stisnem na cunje. Moja bojazen, da me bo moj gospodar tam iskal, je bila smešna, ali bila sem tako prestrašena in zmešana, da se nisem zavedala, kaj počenjam.

Malo mi je odleglo. Iztegnila sem ranjeno nogo od sebe in jo lizala; to je malo pomagalo. Med tem sem tenko poslušala. Spodaj je bil hrup, kričanje in tekanje sem in tja, a čez pol ure je to prenehalo in nekaj hipov je bilo vse tiho. To me je nekoliko umirilo in moj strah je pojemal. Tedaj me pa pretrese, da je ledenela kri v mojih žilah. Klicali so me — klicali po imenu — iskali so me!

Klic je bil spodaj in nikogar ni bilo še slišati na stopnicah, ki vodijo v podstrešje, kljub temu sem drevnela groze. Bil je strašen klic, kakršnega nisem še nikdar slišala — in ta klic je prihajal od povsod: iz vseh sob obeh nadstropij, s hodnikov in iz kleti, nakar se je preselil iz hiše na vrt, odmeval je okrog hiše in vrnil se je nazaj v hišo ter se spet ponavljal iz vseh kotov, kakor da ne bo nikdar, nikdar nehal. . .

Naposled — zdelo se mi je, da so med tem pretekle cele ure — je klicanje le pojenjalo. Blažena tišina in črn mrak sta objela podstrešje. Bolečina moje noge je toliko zamrla, da sem mogla zaspati in spala sem do zarje

naslednjega dne. Noga me je še bolela, vendar ne tako kot prejšnji dan in sodila sem, da zdaj lahko naredim načrt, kaj bom počela.

Skovala sem dober načrt. Splazim se dol in neopažena do zadnjega stopnišča v pritličju in tam se skrijem za vrata, ki zapirajo klet. Tam počakam moža, ki pripelje led in ki pusti zunanja vrata odprta, nakar smuknem iz hiše. Zunaj se že kje skrijem in počakam večera in nato se začne moja pot—kam, ne vem, kamorkoli v tujino, kjer me ne poznajo in ne ovadijo gospodu Grayju. Lep načrt—tedaj se pa spominim nečesa. Moje ščene! Kakšno življenje bo to brez mojega ščeneta? — —

Moj načrt je padel v vodo. Spoznala sem, da ne morem nikamor; ostati moram kjer sem—čakati moram, naj se zgodi kar hoče. Prav za prav to ni moja zadeva . . . Kaj je rekla moja mati? Ali ni dejala, da je vse, kar zadene psa, njegovo življenje? Da sem mogla to pozabiti! Kar sram me je bilo . . .

Spet so me klicali. Moj strah se je povrnil. Spoznala sem, da mi gospodar nikdar ne odpusti. Nič ne vem, kaj sem storila, da sem ga tako razkačila, toda moralo je biti nekaj strašnega—nekaj, česar pes ne more razumeti, le človeku je jasno.

Klicali so me dneve in noči: tako se mi je zdelo. Toliko časa so me klicali, da sem že omedlevala od gladu in žeje in videla sem, da jako slabim. Kdor je v takem položaju, veliko spi. Tako je bilo z menoj.

Spet me prebudi klic—in to pot je bil klic v podstrešju. Groza! Bila je Sadie. Jokala se je revica in med jokom se je milo trgalo moje ime z njenih ustnic. Sama sebi nisem mogla verjeti, ko sem slišala njene besede:

"Kje si, oh, kje si, Ajlin Mavornin!—Pridi, odpusti nam, strašno pusto je brez tebe!"

Nisem se mogla premagati. Dala sem od sebe komaj slišen glas—samo malo in drobno sem zacvilila. Da ste videli deklico, kako je skočila. Cele kupe navlake je podrla, ko je drvela navzdol s krikom:

"Našla sem jo, našla sem jo!" — — —

* * *

Dnevi, ki so sledili, so bili čudoviti.

Gospodinja, Sadie in služinčad, vsi so me kar obožavali. Ko sem priskakala po treh dol iz podstrešja, sem še le opazila, da je moja sprednja leva noga prelomljena. Gospodova

palica jo je prebila. Nogo so mi lepo obvezali in prej so jo namazali z lekom, ki je hladil zelo prijetno. Zdaj ni bilo nič predobrega zame. Najboljše hrane in sladkarij so mi prinašali, pa neprestano so me občudovali in božali. Nič ne vem, zakaj . . .

Prišli so gospodovi prijatelji, učenjaki, ki so me tudi občudovali in božali in gospod Gray jim je ponosno pripovedoval o mojem "junaštvu." Nisem vedela, kaj vse to pomeni, vendar sem slutila, da bo "junaštvo" agrikultura. Spomnila sem se matere, ki je nekoč poudarjala to besedo pred jato psov in jim razlagala, da je "sinonim" za neki drugi pomen.

Naj bo že karkoli, slišala sem to besedo zdaj najmanj stokrat. Kadar je kdo prišel k nam, vselej sta me gospod Gray in gospa Gray poklicala, me predstavila in povedala prišlecu storijo o mojem "junaštvu"—kako sem tvegala svoje življenje za otroka, ki sem ga rešila iz goreče posteljice . . . In pokazala sta prišlecem otrokove in moje opekline v dokaz, da je res, kar pripovedujeta, da si nista izmislila. . . Gostje so strmeli nad menoj in me nežno božali, gospod, gospa in Sadie so se pa ponosno smehljali.

Gostje so pa videli mojo obvezano nogo in da šepam, in so vprašali gospoda, zakaj. Tedaj se je gospod Gray obrnil v stran, kakor da ga je sram—in brž je napeljal govorico na kaj drugega . . . Včasih, ko so gostje le vztrajali z vprašanjem, kaj je z mojo nogo, sem opazila, da je bilo gospodu in gospej na jok hudo.

To pa še ni bila vsa slava, s katero so me obsipali. Prišli so veliki učenjaki, dvajset po številu, vzeli so me v laboratorij in razpravljali o meni zelo resno, kakor da sem jaz kakšno "odkritje." Neki učenjak je omenil, da je naravnost presenetljivo, kar je slišal in problem pred njim je, kje neha *instinkt* neme živali in kje se začne *razum*. Na to je gospod Gray odločno izjavil: "Prijatelji, to je slučaj nad vsakim instinktom, to je razum! Pomislite, koliko je na svetu ljudi, katere je z menoj in z vami vred Krist odkupil in jim odprl vrata v boljše življenje po smrti, ki pa imajo manj pameti kakor ta prismojena četveronožna žival, katera je na svetu le zato, da pogine!—Poglejte mene, gospodje! Ali nisem jaz pokveka? Kljub vsej svoji veliki razumnosti—kaj mi je prišlo

v glavo, ko sem v prvem hipu zagledal to psi-co, ko je z zobmi vlekla otroka iz spalnice? Mislil sem, da je stekla in kolje otroka! Nisem takrat pomislil, da bi bilo dete izgubilo življenje, če ne bi bila ta žival imela razumnosti—*razuma*, vam rečem!"

Tako so razpravljali, argumentirali in se prepirali, če imam—kot oni pravijo—razum ali ne, in meni se je to dobro zdelo. Želela sem, da bi bila moja mati zraven in da bi bila vide-la čast, ki sem jo dosegla. Oh, kako bi bila ponosna! —

Nato so učenjaki krenili na drug predmet, na nekakšno optiko, kot so rekli, in spet so se prepirali, če ranjeni možgani povzročijo slepoto ali ne. Niso se mogli zediniti in zaključili so, da morajo čim prej preizkusiti to stvar, da morajo narediti eksperiment.

Potem so se vrgli na rastlinstvo. To me je pa zanimalo. Zadnje poletje sva namreč Sadie in jaz posadili seme na vrtu—jaz sem ji pomagala izgrebsti luknje—in čez nekaj dni so prišle iz zemlje nove rastline in cvetlice; nisem se mogla načuditi, kako se je to moglo zgoditi. Toda resnično se je zgodilo in zdaj sem si silno želela, da bi mogla govoriti—da bi tudi jaz povedala gospodom učenjakom, kaj vem o tej stvari. Njihova optika me ni zanimala; preveč je bila suhoparna. In ko so se povrnilo k temu predmetu, sem se začela dolgočasiti in kmalu sem zadremala.

* * *

Bila je spet pomlad. Lepi, veseli in sončni dnevi.

Nekega dne me je gospa z obema otrokoma vred potrepala po hrbtu in vsi trije so se odpeljali nekam daleč na obisk. Bila sem sama, kajti gospod Gray se ni zanimal dosti zame. Ampak imela sem svoje ščene pri sebi, ki je bilo zdaj že odrasel psiček in nisva se dolgočasila. Vsak dan sva skakala in tekala okoli hiše in se igrala. Služabniki so bili dobri z nama in bila sva nepopisno srečna.

Moja noga je že bila zaceljena, toda bila je nerabna; nisem se mogla več opreti nanjo in kmalu sem se navadila hoje po treh.

Učenjaki so ponovno prišli in zborovali v laboratoriju. Sklenili so, da je prišel čas za njihovo veliko preizkušnjo ali eksperiment v optiki. Gospod Gray je poklical moje ščene v laboratorij in jaz sem veselo poskakovala

po treh za njim—ponosna, da more moj mali psiček kaj pomagati pri tej veliki preizkušnji. Privezali so moje ščene na mizo, merili mu glavico in ga tipali po lobanjici in nadaljevali s prerekanjem. Ko so se zedinili, kje je pravo mesto, so ga zabodli v glavo. Moj psiček je bilo zatulil, nakar so ga odvezali in vrgli na tla. Vsa glavica mu je bila krvava in revše se je motalo po tleh kakor pijano.

“Ali vidite?” je vzkliknil gospod Gray. “Zmagal sem! Bil sem v pravem, čeprav se sam hvalim. Pes je slep kot netopir!”

Ostali gospodje so strmeli nekaj hipov in morali so priznati, da je imel moj gospodar prav.

“Resnično!” so ponavljali drug za drugim. “Tvoja teorija je zdaj dokazano dejstvo in trpeče človeštvo ti odslej dolguje ogromen dolg!” Pa so mu stiskali roko in mu laskavo čestitali.

Jaz nisem mogla vsega slišati, kaj so govorili, ker me je zaskrbelo, kaj je z mojim ljubljencekom. Potegnila sem se k njemu, kjer je ležal in mu lizala kri z glave. Pritisnila sem svojo glavo k njegovi in zdelo se mi je, da mu je prijetno, ker je njegova mamica pri njem, čeprav me ni mogel videti. Kmalu mu omahne glava na pod in se opre na mali, žametasti gobček. Nič več se ni ganil. Ležal je čisto mirno.

Gospod Gray je prenehal z razpravo za hip in poklical vratarja, kateremu je odredil: “Vzemi ščene in pokoplji ga na vrtu tik plo-ta.” Nato je obnovil razpravo z učenjaki, jaz sem pa odšepala za vratarjem, ki je nesel mojega psička. Vedela sem, da ga je bolečina že minila, ker drugače ne bi bil zaspal. Šla sva na drugi konec vrta v hladno senco pod širokim drevesom, kjer smo se še nedavno igrali

pestunja, jaz in moj psiček. Tam je vratar izkopal luknjo in videla sem, ko je vanjo položil mojega psička. Bila sem vesela tega, ker sem bila uverjena, da je mož posadil mojega psička in iz zemlje zraste krasen pes, prav tak kot je Robin Adair—in gospa ter otroka bodo tako veseli, ko se vrnejo domov. Poskušala sem pomagati pri zasutju jamice, a nisem mogla zaradi svoje hrome noge.

Ko je mož zatrpal jamico, me je pogladil po glavi in v njegovih očeh so se zasvetile solze, ko je rekel:

“Uboga mala stvarca, ti si ohranila njegovo dete pri življenju, on je pa umoril tvoje. . .”

* * *

Dva tedna sem hodila vsak dan na tisti prostor, toda nič se ni pokazalo iz zemlje. Zadnji teden se je pa vame prikradla črna slutnja. Nekaj groznega je vse to! Jaz ne vem, kaj je, toda strašna skrb me gloje, da ne morem spati niti jesti, čeprav mi sluge donajajo najboljših jedil, gladijo me in neprestano me tolažijo: “Uboga Ajlin Mavornin, pozabi, pozabi na svojega psička, ne trgaj še naših src!”

To prilizovanje in govorjenje služinčadi je še bolj potrdilo mojo slutnjo, da se je moralo zgoditi nekaj groznega. Tako sem slaba,—da že komaj hodim. Služabniki so pa bili nervozni in potrti. Gledali so v ono stran, kjer je zahajalo sonce in odkoder se je plazil mrak, pa so med seboj govorili besede, ki jih nisem razumela, kljub temu so padale name kakor najmrzlejši led:

“Uboga otroka! Kmalu se vrneto domov in klicala bosta svojo Mavornin, ki se je proslavila z junaškim činom, ali kdo med nami bo dovolj junaka, da jima pove: Vajina ponižna Ajlin Mavornin je odšla tja, kamor gredo neme živali, ki nimajo posmrtnega življenja. . .”

Pljučnica spada med najbolj razširjene in najbolj nevarne bolezni. Zlasti po zimi, kadar so prehladi bolj na dnevnem redu, zahteva mnogo žrtev. Pljučnic je mnogo vrst in za nekatere imajo sedaj serume, ki jih ozdravijo. Tudi vzrokov za pljučnico je mnogo, med njimi sta pa posebno važna saje in prah. V Mellonovem zavodu v Pittsburghu so preiskavali to dejstvo in so dognali, da je res tako. V Pittsburghu, ki je znan zaradi silnega dima, je za polovico več slučajev te bolezni kot v vsej Pennsylvaniji. A ko je bilo malo dela in dimniki niso toliko izpuhtevali, se je število obolenj za pljučnico zelo znižalo. Ta nevarnost bi se lahko odpravila, zaka-

znanost uči sedaj, kako se dim s svojimi sajami in prahom lahko uniči. Seveda velja to denarja.

Letalec Vodopjanov, dobro znan po svetu, je tudi pisatelj. On je bil prvi, ki je splozil idejo bivanja na ledeni plošči in sicer v neki povesti. Sedaj se je zopet lotil peresa in napisal v “Pravdi” kratko povest, po kateri je večja skupina letalcev poletela na južni tečaj, da ga razišče in da se bo tako “zemlja sukala na boljše-ševiški osi.” To smatrajo deloma za satiro na “rinsko-berlinsko os”, deloma pa tudi za resen predlog raziskave južnega tečaja.

Sovraštvo

Med delavskimi plastmi, ki so od začetka nove dobe, dobe velikih plavžev in ogromnih strojev, dobe naglice in hrumenja, bobnečih oglasov in pravljinih dobičkov živele na robu sužnosti, se je začelo daniti in v živih avtomatih se budi zavest, da so tudi najbolj zanemarjeni tlačani del človeškega rodu, da opravljajo važna in koristna dela, da izpolnjujejo vsakovrstne dolžnosti in da jim zato grede tudi pravice. Nove trume, dozdevno za vekomaj obsojene na topo zadovoljnost, se pridružujejo armadi delavstva in naznanjajo, da zahtevajo človeško, dostojno življenje.

V nasprotnem taboru, kjer je varnost dobička najsvetejši zakon, se zopet oglašajo stari, začudeni klici: "kam pride ta svet?" Nič jih ne skrbi bodočnost človeštva in vesoljstva, če sami postavijo kaj novega na oder življenja in izpremene potek dogodkov, sebi in svojim dedičem v prid in kdove komu v škodo. Če pogoltne en gospodarski velikan sto majhnih stremljenj, če odpre nov stroj tisočerim vrata in jih zapre za njimi, je to neizogiben razvoj, ki ga zahteva čas. Le kadar se prikaže kaj novega v robotskih domovih, je konservativizem vznemirjen in ga zaskrbi usoda sveta. Novotarije v nižavah so nevarne in treba jih je zatreti, preden se zakoreninijo in poženo. O —vsakovrstno orožje imajo mogotci v svojih arzenalih za take potrebe. Ampak vedno ne napeljujejo velikih topov in ne rabijo strupenih plinov; včasih so blagi in se poslužujejo dobrote. Saj delavci pravzaprav niso hudobni, temveč zapeljani, ker nimajo dovolj izkušenj, da bi se uprli priliznjenim besedam hujskačev in prekucuhov. Oči jim je treba odpreti in spoznali bodo, da jim nastavljajo limanice ljudje, katerim smrdi delo in bi radi živeli brez truda od sovraštva, zvijačno posetega po polju dela.

Razredno sovraštvo!

Ne, tudi ta beseda ni nova, ampak z dolgo trajno rabo in mnogim ponavljanjem ne postane nič bolj častitljiva. Tudi nič bolj resnična ne. Nekateri se niti ne zavedajo, da je trditev iz trte izvita, zakaj kakor med delavci, tako so tudi med mogotci ljudje, ki se ne zavedajo razrednosti in ne razumejo ustroja sodobne družbe; tisti, ki jih vodijo, pa prav dobro

vedo, da je med nepotrebni frazami "razredno sovraštvo" ena najbolj nepotrebni.

Kar razlagajo hudobni puntarji in zdražbarji, zveni podobno, pa je v resnici različno od razrednega sovraštva kakor bolezen od zdravja. Predmet njihovih nauk je razredni boj in na tega ni treba pozivati in ščuvati, zakaj ta boj se vrši, odkar je družba razdeljena v razrede in ne bo končan, dokler ne izginejo razredi. Carjem kapitala nikakor ne prihaja na misel, da bi odpravili ta boj; saj se jim niti ne sanja, da bi odpravili razrede. Vse, kar hočejo, je to, da bi delavci ostali slabi v tem boju in prvi pogoj je ta, da se ne zavedo boja in svoje naloge v njem.

Kako bi mogla družba biti kapitalistična brez razrednega boja? Kajpada, pismarji velikega kapitala imajo neštete sofizme na razpolago, govore o potrebi sodelovanja in skupnih ciljih dela in kapitala, dopovedujejo delavcem, da se jim bo dobro godilo, če se bodo množili profiti milijonarjev in milijarderjev in zatrjujejo ginljivo in vsiljivo, da je blagostanje delavstva odvisno od neomejene moči in sile Mamonove. Nova ni ta pesem; že naši stari očetje so jo poznali. Včasih se melodija nekoliko izpremeni, tudi besede se zamenjajo, smisel je pa vedno enak. In noben napev in nobeno modrovanje ne more izpremeniti gole resnice, da interesi kapitala nasprotujejo interesom dela in da enih ni mogoče spraviti v sklad z drugimi.

Kako radi naglašajo individualizem, ki more baje uspevati le v kapitalistični družbi in ji ustvarja podlago! V resnici je to le ovinek okrog dejstva, da si ni mogoče misliti kapitalistične uredbe brez tekmovanja. Kaj pa je tekma drugega kot boj? Včasih se poslužujejo celo Darwinove teorije, da bi ga opravičili. Najsposobnejši ostanejo, nesposobni propadejo . . . Kakšne sposobnosti vodijo v kapitalističnem sistemu do uspeha, je pač drugo vprašanje. Zgodovina velikih premoženj precej jasno kaže, da nima "naravna selekcija" nič opraviti s takimi zmagami, sicer bi se tudi veliki roparji, katerih ni dosegla roka justice, lahko sklicevali na "pravico sposobnejšega." V kapitalistični tekmi ne more nihče priti

na vrh, ne da bi nekoliko drugih propadlo. Ali ta boj se ne vodi le na račun slabjšega tekmovalca; največjo ceno plačuje delavstvo, ki si mora dati trgati plače, da se more blago ceneje prodajati, ki mora delati nadčloveško, da se more producirati več ob nižjih stroških in mora dajati kapitalu največje profite, ki ne prihajajo od peščice bogatih zapravljalcev, temveč od ogromne množice delavcev-konsumentov.

Razred stoji proti razredu, interesi proti interesom. Boj je neizogiben.

Boj ni sovraštvo. Prav tisti, ki so velikim izkoriščevalcem najbolj na poti, vedo predobro, da ne more kapitalistična družba živeti brez izkoriščanja in da se mora boj zaradi tega voditi proti sistemu, ne pa proti posameznim osebam. Črtiti multimilijonarje ne pomaga nič. Odstraniti nekoliko "gospodarskih rojalistov" ne izpremeni položaja, ker pridejo le drugi na njihova mesta in "red" ostane tak, kakršen je. Razmere, v katerih živi delavstvo, niso odvisne od okrutnosti ali dobrosrčnosti podjetnikov, ampak od družabne uredbe, ki zahteva izkoriščanje. Ta uredba je prišla, ko so nastali pogoji zanjo in bo minila, kadar dozore pogoji za drugačno. Pospešiti te pogoje in napeljati razvoj v pravo smer, je naloga sodobnega delavstva. Za to je potreben boj, smotren, zaveden, organiziran boj, sovraštvo pa nič ne pomaga in je zatorej odveč.

Seveda ne gre v teh bitkah in spopadih vse gladko, slišijo se sovražne besede, vidijo se sovražna dejanja. S tem ni dokazano, da je razredni boj socialno sovraštvo. Črt, srd, maščevanje, nasilstvo—vse to se poraja iz razmer, ki nimajo bistveno nobene zveze z razrednim bojem. Če ta ali oni delovodja priganja delavce kakor birič in ravna z njimi kakor s sužnji, ga bodo tlačani, ki so tudi ljudje s človeškimi občutki najbrže sovražili; ljubezni ne bodo izkazovali tovarišu ovaduhu, objemali ne bodo stavkokazov in slave ne bodo peli najetim pretepačem v službi izkoriščevalcev. Navduševati se ne bodo mogli za časnikarje, ki jih opisujejo kot divjake in potvarjajo njihove cilje. Bakljad ne bodo prirejali županom in guvernerjem, kadar pošiljajo policijo in milico na pomoč mogočnim zatiralcem. Vse to ni razredno sovraštvo, temveč osebna reakcija na osebne razdražljive akcije. Pogostoma je

namenoma izzvano, da bi se voda skalila, o- zračje zastrupilo in pravičen boj prikazal kot izbruh divjaštva.

Da prihaja v te boje toliko bridkosti in razburjenja, so največ krivi tisti, ki po sili o- virajo organizacijo delavstva. Prav tako je kakor japonsko bombardiranje odprtih mest in Francovo pobijanje žena in otrok; bojno voljo mislijo zlomiti s takim ravnanjem, pa jo le podžigajo in zanašajo maščevalnost v bojevitost. Čim svobodnejša je delavska organizacija, tem bolj prevladuje v njej hladnokrvnost. Ako se ji ni treba neprenehoma varovati zahrbtnih udarcev, braniti vohunov, tratiti časa z malenkostnimi osebnimi provokacijami, se ji duševno obzorje razširi, zanimanje njenih članov se poglobi, uprava poslov ostane v njihovih rokah, pripravijo se za velike naloge, poleg katerih izgube drobnarije važnost in boj se vodi z energijo, ampak brez strasti. Če bi kapitalisti kdaj spoznali, da je razredni boj neizogiben in bi hoteli, da postane "civiliziran," ne bi bilo treba nič drugega kot da začno sami s civiliziranimi metodami. Vse sovraštvo bi tedaj izpuhtelo in merila bi se le moč z močjo.

Ali je kaj upanja, da se ta želja izpolni? —Da, če se zgodi čudež . . .

Dokler stoje na čelu velikih podjetij diktatorji, ki trdovratno vztrajajo na starem in zastarelem geslu, da morajo biti "gospodarji v svojih hišah," pa skušajo z nasilnimi sredstvi preprečiti organizacijo delavcev in mislijo, da je vsako orožje dovoljeno zoper "punitarje," bo despotsko ravnanje zagrenilo vsak boj, odgovorni pa ne bodo tisti, ki reagirajo na izzivanja, ampak tisti, ki izzivajo.

D'Annunzio se je enkrat pripravil, da bi top pred svojo vilo resno rabil. Vsa stvar je bila smešna, ampak iz nje se je razvila važna državna afeta. Nasproti njegovi vili si je bogat Nemeč sezidal hišo in jo dal rdečkasto pobarvati. D'Annunzio je zbesnel zaradi tega. Nasled je poslal svojega oskrbnika k Nemcu z zahtevo, da prebarva hišo v 24 urah. Ta pa se je le smejal. Drugo jutro je bil njegov obraz resen, ko je videl, da meri D'Annunzio z oskrbnikovo pomočjo top nanj in sta dva služabnika prinašala municijo. Nemeč je telefoniral policiji in nemškemu poslanstvu v Rimu. Policija je obvestila župana in ta je poklical notranje ministrstvo v Rimu. Na to je prišel odlok: Nemeč mora prebarvati hišo, ampak fašistična vlada plača račun. S tako važnimi rečmi se mora baviti fašizem! Ljudje se pa še norčujejo. . .

Kruh, meso in mleko

Jeseni leta 1935 je Federalna trgovska komisija (Federal Trade Commission) dobila nalogo, da preišče gospodarske razmere v deželi, v prvi vrsti z ozirom na padanje kmečkih dohodkov, poleg tega pa tudi glede na splošno razdelitev trgovskih dohodkov. Na eni strani so se slišale trditve, da se ustanovljajo v deželi monopoli, z druge so doneli razdraženi odgovori, ki so zanikavali to in zahtevali "svobodo privatne inicijative in njenega plačila." Komisija je bila na delu dve leti in rezultati njenih preiskav pojasnjujejo, zakaj so veliki profitarji tako razkačeni. V svojem poročilu pravi komisija, da si je nekoliko velikih gospodarskih skupin prilastilo kontrolo nad mlekarnami, živino in žitom in da so dosegle moč monopola, ki pritiska na cene farmarjev, obenem pa dviga cene konsumentom. Položaj je po zatrdilih komisije tako kritičen, da "je obstanek neodvisnih farmarjev, ki bi lastovali svoje farme in mogli živeti po ameriškem načinu, v nevarnosti."

Poročilo komisije obsega osem debelih, na stroju pisanih zvezkov, ki pa še niso bili tiskani in se vsled tega ne morejo kupiti. Ko je bilo poročilo predloženo senatu, ga je ta izročil svojemu poljedelskemu odboru. Načelnik pododbora, senator Guy M. Gillette ga je pregledal in izjavil, da vsa zadnja leta Kongres ni dobil nobenega poročila, ki bi bilo tako važno kakor to in pododbor je zaradi tega priporočil, da se natisne. Nenadoma se je pa na drugem mestu pokazala sicer ne zelo navadna varčnost. Tiskovni odbor je izrekel mnenje, da bi bil tisk poročila predrag. Vse prizadevanje v tem pogledu je ostalo brez uspeha. V zadnjem zasedanju je Gillette poročal senatu: "Poročilo še ni natisnjeno. Zakaj? Ker so v deželi interesi, ki nočejo, da bi se objavilo."

Če je tako—kateri interesi se tako boje objavljenja in so dovolj močni, da ga preprečijo? Poslanec Francis D. Culkin iz New Yorka je imenoval dve družbi; prva je National Dairy Products Corporation, druga je Borden Company. Obe nastopata po njegovih trditvah skupno in vzdržujeta v vseh glavnih mestih politične veže. Za te agente, za zabave in po-

litične odvetnike zapravi Nat. Dairy Products Corp. do pet milijonov dolarjev na leto. Omenjenima dvema prišteva Culkin še Plymouth Cheese Board v Wisconsinu; vse skupaj imenuje "The Big Three" in njih namen je, kakor pravi, da potlačijo vse cene farmarjem in navijejo vse cene konsumentom. "Medtem, ko plačujejo te korporacije visoke dividende na zelo zvođeneli kapital, in milijone svojim visokim uradnikom in političnim zaplotnikom, dobivajo mlekarji za svoje izdelke plačilo, ob katerem morajo stradati."

Poročilo federalne komisije ne rabi tako ostrih besed in se ne bavi le z mlekarstvom, ampak razpravlja tudi o žitu, mlinih, pekarinah, slaščicah, živini, velikih klavnicah, verižnih trgovinah, o bombažu in tobaku, a stvarno so njeni zaključki podobni trditvam Culkinovim. Po tem poročilu se lahko pravi, da so se res ustanovili trusti, ki so v nasprotju z zakonom in zdi se, da je najmočnejši med njimi živežni trust, ki je obenem tudi najbrezobzirnejši. Razlika med tem, kar dobiva kmet za svoje pridelke in tem, kar plačuje konsument zanje, raste od dne do dne. Celo v letih največje depresije so velike kompanije plačevale svojim visokim uradnikom po petdeset tisoč dolarjev na leto, ne glede na komisije in bonuse. Deset mlekarskih družb je v letih 1929 do 1934 imelo povprečno po sedem in trideset in pol milijona dobička na leto.

Poročilo komisije nahaja jasno zvezo med naraščanjem trustov in poslabšanjem kmečkega položaja. Skupna vrednost kmečkih zemljišč je za dve milijardi nižja kot pred 28 leti; vsak akter kmečke zemlje je deset dolarjev manj vreden, kot je bil leta 1910. Le eden izmed petih kmetov si more privoščiti kopelno kad, le trije izmed desetih tekočo vodo v hiši, le eden izmed desetih elektriko. V letih 1930 do 1936 je bilo izmed vsakih 1000 farm 236 prodanih za davke ali dolgove. Manj kot dve tretjini vseh farmarjev ima svoje lastne kmetije, število najemnikov pa narašča silovito. Kontrola mleka prihaja hitreje in hitreje v roke malega števila gospodarskih velikanov, med katerimi našteva poročilo že prej ome-

njeni National Dairy Products Company in Bordenovo družbo, ter znani klavničarski podjetji Swift & Co. in Armour & Co. Zadnji dve sta sicer po imenu mesarski družbi, razširili sta pa svoj delokrog tako, da sta tudi v mlekarstvu veliki sili.

National Dairy Products Corporation kontrolira 358 tvrdk, med temi Sheffield's Farms, Kraft-Phenix Cheese, Breyer Ice Cream, Telling-Belle-Vernon Co. in tem podrejene družbe, katerih ima le zadnje imenovana družba petdeset. Leta 1923 je bil izkupiček te korporacije dvajset milijonov; potem je pokupila nekoliko manjših družb in leta 1930 so njeni dohodki narasli na 375 milijonov. Bordenova družba je začela pred 35 leti. Še le zadnja leta pa je začela slediti monopolističnim zgledom in je lani pokupila več kot dvesto manjših družb ter povišala svoje dohodke na 345 milijonov v enem letu.

Poročilo federalne komisije trdi na podlagi dokumentov, da med tema dvema korporacijama ni tekmovanja, ampak sodelovanje in obe imata, kakor se zdi, sporazum tudi s Swiftom in Armourjem.

Kakor mleko, tako je tudi meso pod monopolistično kontrolo in tukaj imata imeni Swift in Armour največjo veljavo. Ni dolgo, kar je moralo mnogo mesarjev v New Yorku zapreti svoje prodajalne, ker kupci niso mogli plačevati cen mesa. Ti trgovci so trdili, da bi bile cene lahko mnogo nižje in bi farmarji lahko dobili dosti več za svojo živino, če ne bi bilo klavniškega monopola. Leta 1913 je kmet še dobival 80 centov od vsakega dolarja, ki ga je plačal konsument. Sedaj dobiva komaj 40 centov. Poleg Swifta in Armourja imenuje poročilo še Cudahyja in Wilsona; vsi so prisilili manjše družbe, ki niso imele enakih ugodnosti, ledeničnih vlakov, podružnic, hladnih shramb i. t. d., da so jim prodali svoje meso; nekatere male družbe so sploh izrinili s trga in poročilo pravi, da so se pri tem v mnogih slučajih posluževali nečistih metod. Konsument nikdar ne more vedeti, pri čem da je. V mestih, kjer so si delavci priborili nekoliko boljše plače, so mesne cene toliko višje, kolikor mislijo monopolisti, da morejo izsiliti. Poročilo daje zglede teh razlik. Funt mesa srednje ali nižje kvalitete, ki velja v enem mestu 16 centov, velja v drugem 23, v tretjem pa 28,

ne, kakor nekateri trdijo, zaradi večjih prevoznih stroškov, ker bi v tem slučaju Chicago moralo imeti najcenejše meso v deželi, ampak zaradi monopolističnega profitarstva.

Podobno je tudi z žitom. Mlinarska zveza se je sedem let upirala, ko je komisija zahtevala od nje podatke, ki bi morali biti pristopni javnosti in vdala se je še le, ko so jo sodišča prisilila na to. Tedaj je komisija spoznala, da je zveza, zlasti njena največja članica, General Mills na vse strani kršila protitrustovske zakone. Kontrolirala je trgovske organizacije, stavila kupovalce na črne liste, utrjevala cene i. t. d. Mlinarskim korporacijam ni bilo nič hudega v času depresije. V najslabših letih so imele do dvanajst milijonov dobička. Leta 1934 so dobili kmetje vse dežele za svojo pšenico 298 milijonov, le dvanajst mokarskih družb je pa dobilo čez 335 milijonov za moko. Koncentracija v krušni industriji se vrši že kakšnih trideset let. Štiri največje pekarske družbe, General Baking Company, Continental Baking Company, Ward Baking Company in Purity Bakeries Corporation so pokupile celo vrsto manjših pekarn, kar je bilo mnogo ceneje kot graditi nove pekarije, in komisija ni našla nobenega resnega tekmovanja med njimi. Če se je cena kruha podražila v enem podjetju, se je podražila pri vseh. Zadnje leto so konsumentje plačali petdeset milijonov več za kruh kot leto pred tem. Da to ni bilo neizogibno, kažejo dobički velikih družb. V septembru 1937 so izkazovali dobički družbe Continental Baking za 39 tednov sto procentov več kot v enakih tednih leta 1936. General Baking je pa v letih od 1935 do 1937 dosegla za tisoč procentov večji dobiček! Od cene enega hlebca kruha dobi farmar — en cent! Prodajalec dobi nekaj več kot en cent. Velike družbe pospravijo ostalo.

Z ozirom na vse, kar je dognala, pravi komisija: "Postopno povečevanje malega števila gospodujočih podjetij je dospelo tako daleč, da presegajo največje korporacije po svoji denarni moči in po številu ljudi, podvrženih njihovi kontroli nekatere državne vlade."

Vse to ni presenetljivo. Zanimivo je le, da naznanja to oficijelna vladna komisija, kateri se ne morejo očitati "radikalne tendence". Delavcem in kmetom pa to kaže, da se bodo morali vse bolj zanimati za vse panoge javnega

življenja in si pridobiti moč, ki bo dala njihovim besedam veljavo. To moč morejo najti le v organizaciji in ta jim je potrebna ne le na strokovnem polju, temveč tudi na političnem. Njihovi interesi se ne odločujejo le v tovarni, ampak tudi v mestnih zbornicah, v državnih zakonodajah in v zveznem kongresu. Kakor se morejo v strokovnem boju zanašati le nase in na svojo organizirano moč, tako tudi v po-

litičnem. Če bodo vedno pustili, da bodo drugi govorili zanje in sklepali o njihovem življenju in jim predpisovali zakone, lahko dosežejo stodalarske dnevne plače, pa bodo potrebovali tristo dolarjev, če bodo hoteli živeti po človeško. Razvoj monopolov jim lahko pokaže gospodarski pomen politike. Dokler bo ta pod kontrolo izkoriščevalcev, bo izkoriščanje cvetelo.

Izgnanci

Kadar je v starem veku kdo na Grškem postal politično nevaren, so ga izgnali. Ta kazen navadno ni bila nečastna, ampak je bila izrečena le zaradi "varnosti države." Brez obzira na to jo je marsikdo težko prenašal. Izgon je ostal v navadi v vseh časih. Največ izkušenj s tem so pač imeli židje, ki so bili razkropljeni po vsem svetu in so v celoti izgubili svojo domovino. Odštevši to poglavje pa menda ni bilo dobe, ko bi bilo na svetu toliko "brezdomovincev" kot jih je danes in to je eno najbolj zgovornih dejstev, kažočių, da je sedanji svetovni položaj abnormalen, nestalen in trajno nemogoč. Kajpada, izseljevanje v tuje kraje ni nova prikazen. Ampak bivanje nešteti množic izven njihovih domovih se razlikuje od tega, ker ima drugačne vzroke in je skoraj v vseh slučajih neprostoovoljno. Italijani, ki ne morejo prenašati fašizma, Židje, ki ne morejo živeti doma, socijalisti, ki jim v Avstriji žuga ječa ali smrt, nasprotniki nacizma, za katere ni prostora v tretjem rajhu, niso navadni izseljenci, temveč begunci, ki so jih politične razmere izgnale in ne bi bili sicer nikdar zapustili svojih rodni krajev.

Največje število teh političnih izgnancev prihaja pač iz Rusije. Tam so začeli bežati takoj, ko je izbruhnila revolucija in to se je nadaljevalo, dokler jih ni bilo po raznih krajih Evrope, Azije in Amerike do sedem sto tisoč. Vprašanje je, koliko izmed njih je odšlo po nepotrebnem. Gotovo bi bili nekateri brez nevarnosti lahko ostali doma, toda strah, ki jim je zlezel v kosti, ko so bele armade doživljale poraze ena za drugo, je prav tako razumljiv kakor neosnovano upanje, da bo revolucija kratkotrajna in se bodo z novim carjem vrnili

v stari glorijski na svoja vzvišena mesta. Mnogo jih je, ki še danes sanjajo tako, dasi bi po tako dolgem času lahko razumeli, da se tudi v Rusiji pač še marsikaj lahko izpremeni, da se pa Romanovski časi nikdar več ne vrnejo. No, politično presojanje te ogromne ekspatriacije je ena reč, posmatranje s človeškega stališča pa druga. S te strani je to mogočna tragedija, ki ima v zgodovini le malo primerov.

Armencev, ki so zapustili svoja ognjišča, bežečih pred turškim besom, je okrog 240.000, Asircev 7000. Iz sarske krajine je odšlo 4.000 Nemcev, ki so zapustili deželo po plebiscitu, v katerem so glasovali proti Hitlerju. Drugih Nemcev, ki so ušli iz rajha, je okrog sto tisoč. Protifašističnih Italijanov, razen onih, ki so izgnani na liparske otoke, je najmanj petdeset tisoč po svetu. Vsa prizadevanja, da bi se tem ljudem ustvaril dom so imela edini uspeh, da je bilo deset tisoč Armencev naseljenih v ruski republiki Erivan in nekaj židov v sovjetski Aziji. Le malo teh izgnancev je, ki so si mogli ustvariti količkaj dostojno eksistenco. Večina jih živi v težavnih, največ v obupnih razmerah. Mnogo jih je tako brez domovine, da ne morejo dobiti niti potnega lista od nikoder in v nekaterih slučajih jim daje Liga narodov začasen *laissez passé*, ki pa je le slabotno nadomestilo in nima moči pravega pasporta.

Razen te nesrečne armade, v kateri je najti slavna imena učenjakov, umetnikov, pisateljev, izumiteljev, političarjev i.t.d., so nekateri posamezniki, nikakor nesrečni, zlasti ne v primeri s trumami trpinov, ki pa vendar mislijo in čutijo, da se jim je zgodila največja krivica. Njih usoda je poučna in značajna.

Nekaterim veljakom bi lahko kazala strahove po noči — in morda jih, vsaj včasih.

Glavar teh veličin je nekdanji mogočni vladar tiste Nemčije, v kateri ga skuša sedaj "lepi" Adolf posnemati, gospod Viljem Hohenzollern, bivši kralj Prusije in cesar Nemčije. Pravzaprav ni treba, da bi se komu smilil. Cesarstvo mu je seveda splavalo po vodi in tudi v svojih najbolj optimističnih urah ne more sanjati, da se mu kdaj vrne. Tudi nemški rojalisti, katerih je še lepo število, ne računajo nanj, če bi Nemčija zopet postala cesarstvo, ampak imajo v mislih njegovega vnuka. Sicer pa ne trpi nič hudega. Od Nemčije je — po razsodbi sodišč — dobil dvesto milijonov zlatih mark, bogate zaklade umetnin, pohištva in drugih vrednosti, tako da se lahko smatra za precej bogatega moža. Poročen je vdrugič in tudi v tem oziru se zdi, da se ne more pritoževati. V svoji graščini na Holandskem ima pravi dvor, kjer ga vsi nagovarjajo z "Vašim veličanstvom" in se mu klanjajo, kakor da res še vlada. Družbe ima v Doornu dovolj, take, kakršno si sam želi, avtomobili so mu na razpolago za izlete v lepe kraje in zabava se lahko po svoje. Prišel je v leta in nekdanja srboritost ga je minila. Vsled tega vlada v Doornu dostojanstvo in mir.

Drugo veličanstvo, ki ni več na tronu, je Alfonso, nekdanji španski kralj. Ko je Franco začel svojo barbarsko pustolovščino, so tudi njegovi upi oživel, toda mrzel curek je prišel kmalu, ko je izvedel, da ne mislijo španski rojalisti nanj, temveč na njegovega sina. Alfonso je skrajno nemirnega značaja in ima trempovsko kri v žilah. Ugajalo bi mu v Parizu, toda tam ni varno zanj. V Londonu ga ne marajo, pač pa so rade volje sprejeli njegovo ženo, ki mu je odrekla vsako spoštovanje. Z družino sploh nima mnogo sreče. Sin, grof Covadonga se je naselil v Zedinjenih državah in zdi se, da ne misli zapustiti te dežele, Gonzalez je umrl od krvavitve, ki je dedna v družini, tretji sin Juan, ki je poročen z burbonsko sestrično, je edini, ki bi mogel priti v poštev, če bi Mussolini in Hitler pod Francovim imenom res zmagala v Španiji. Alfonso sam ima vedno najete sobe v hotelu Imperial na Dunaju, kjer še nekaj šteje med aristokracijo, ker je na pol Habsburžan, živi pa le malo tam,

ker je skoraj vedno na poti, kakor da ga kaj podi.

Malo je slišati o Ferdinandu, ki je nekdanj bil car na Bolgarskem. Stradati mu ni treba, zakaj bil je previden in dokler je vladal, je vložil okrog milijon in osem sto tisoč dolarjev v londonske banke. Živi včasih v Egiptu, včasih v južni Afriki, največ se pa bavi z nabiranjem metuljev, nenavadnih ptičev, draguljev in redkega denarja.

Zita, častihlepna brez primere, nikdar ni izgubila upanja, da pride njen sin na avstrijski prestol in da zavlada prav tako tudi na Ogrskem. Oto sledi njenemu zgledu. Tudi on se da nagovarjati z "veličanstvom" in razlaga redkim obiskovalcem svoje načrte, ki jih misli izvršiti, kadar bo cesar in kralj.

Tej skupini bi bilo treba prišteti tudi nekdanjega kitajskega cesarja, ki je vladal dvakrat na tronu v Pekingju. Prvič je vladal štiri leta, pa se je moral umakniti, ko je bila razglašena republika. Potem, ko je bil dvanajst let star, se je vrnil, ampak je ostal cesar le dvanajst dni. Republika je bila močnejša od njega. Imenujejo ga Henry Pu Ji in je sedaj predsednik Mandžurije, besede pa ima toliko, kolikor mu dovolijo njegovi japonski gospodarji.

V bruseljskem predmestju Ixelles živi neka skoraj pozabljena žena, katere ime je pa nekdanj mnogo bilo v časopisih. Takrat je bila žena saksonskega prestolonaslednika in njena ljubezenska afera je dvignila mnogo prahu. Sedaj dobiva Luiza 1500 dolarjev na leto in živi skromno in skoraj neopaženo.

Bili so močni pa je minilo. Dokler so bili veliki, niso nikdar verjeli, da bi se to moglo izpremeniti. Pa se je. Diktatorji so danes na njihovem mestu in drugi, ki tudi ne verjamejo, da bi mogli kdaj pasti. Kdo ve?

Da nezrelo sadje ni zdravo, je prav za prav že stara reč, vendar pa mnogo ljudi, tudi odraslih, rado pozabi na to pa trgajo in klestijo zelena jabolka, da je kaj. Njihovi želodci imajo od tega lahko velike sitnosti. Narava hoče, da dozore jabolčne peščice in dokler te niso zrele, jih hoče varovati pa se v ta namen poslužuje nekega strupa, ki postane lahko resno nevaren, če ga pride velika množina v telo. Kadar je seme zrelo, na čemer je naravi največ ležeče, izgine ta strup, človek je jabolko lahko brez škode, narava pa doseže svoj namen, ker je verjetno, da bo nekaj semena prišlo v zemljo, kjer ga hoče imeti

Japonska imperijalistična psihologija

Pred mnogimi leti nas je bila na ladji mala skupina, ki jo je slučaj podobnih okusov spravil skupaj — za to eno potovanje, kakor se pač godi na morju. Z nami se je seznanil neki japonski inženir, zelo inteligenčen mož in zelo uljuden, kot so menda vsi Japonci. Vračal se je iz Evrope, kjer je preučeval nove tehnične iznajdbe skoraj po vseh deželah. Večkrat je v našo družbo prihajal zdravnik, ki se je tudi vračal iz Evrope. On je, največ v Berlinu, študiral nove zdravniške metode in se je takrat zelo navduševal za Nemčijo, iz katere so bili, mimogrede povedano, prišli njegovi starši še preden je bil rojen. Pozneje se je njegovo navdušenje ne le ohladilo, ampak izpremenilo v skoraj besno sovraštvo. Sicer pa je bil zabaven in dovtipen in zato smo smatrali za šalo, ko je smehljaje dejal: Japonec je špijon. Ko smo se tudi mi nasmehnili, nas je pogledal in zatrdil, da resno misli. Zakaj? "Vsak Japonec, ki potuje po svetu kakor on, je špijon. Prebredel je vso Evropo. Čemu?" — "Študiral je." — "Kajpada, študiral, ampak povedal vam ne bo, kaj je študiral. Sedaj se vrača preko Amerike. Stavim, da bo tudi tukaj marsikaj videl, kar bi v Tokiju radi vedeli." V tistih časih niso bili Nemci Japoncem nič prijazni in nikomur se ni sanjalo, da se kdaj ustanovi "protikomunistični blok." Zato sem mislil, da je njegovo sumnjičenje pripisati nemškemu vplivu. Saj je Viljem z vsem svojim deklamatorskim patosom pozival vso Evropo na odpor proti "rumeni nevarnosti." Poznejši dogodki so mi dali misliti in danes ne bi preveč odločno trdil, da se je doktor motil. Špijonaža je Japoncem časten posel in menda nima nobena dežela po svetu toliko ogleduhov kot mikadova. Takrat pa ne bi bil rumenemu inženirju podtaknil nič takega.

Enkrat je govor nanesel na politične razmere po svetu in neki Grk, Venizelosov pristaš, je med drugim omenil, da bodo v petdesetih letih po svetu same republike. Japonec

je mirno poslušal in prav tako mirno odgovoril: morda, ampak z izjemo Japonske.

Vsak narod ima svoje monarhiste in Japončevi nazori so se nam zdeli le enaki drugim rojalističnim mislim. Toda Grka, ki je bil svoje proročanstvo izrekel brez posebnega poudarka, je odpor izzval in začel je dokazovati, da ne bo za Nipon nobene izjeme. Tedaj se je naš znanec temeljito izpremenil. Ves hladni mir je izginil, njegovi argumenti so postali strastni in nikdar nisem videl Japonca tako razburjenega kot takrat njega.

"Vi ne razumete Japonske," je dejal; "mi smo drugačen narod. Vsi smo ena družina in cesar je naš oče. Cesar je nebeški sin." — Nekam naivno sem se vmešal: "Zdi se mi, da to ni japonska posebnost. Tudi Franc Jožef je cesar "po milosti božji" in "oče svojih narodov." Le da se to pri nas ne jemlje resno." Entuzijastično je pritrdil: "Gotovo, tega ni treba resno jemati. Bog ni odstavil vaših cesarjev in zato se lahko imenujejo "po milosti božji." To je pri vas fraza, ki ne pomeni mnogo. Ampak naš cesar prihaja iz dinastije, ki so jo bogovi izbrali. Dejanjsko so naši cesarji potomci bogov. Ne morem vam tega podrobno tolmačiti, ker bi morali natančno poznati naše razmere in našo zgodovino, da bi mogli razumeti mojo razlago. Pri nas pozna vsakdo cesarjev božanski značaj in zato moramo biti srečni in ponosni, da smo člani božanske družine."

V teh besedah ni bilo nič humorja, ampak samo prepričanje in začelo se mi je svitati, da ima ta šovinizem posebno barvo. Sedaj vem, da jo ima in mi je lažje razumeti Japonca, katerega nisem nikoli več videl, odkar smo se razšli v newyorškem pristanišču. Tudi v naše kraje je prišlo več znanja o Japoncih in nekatere nekdanje nerazumljivosti se pojasnujejo. Tudi po drugih deželah cvete patrijotizem, ki vidi doma vse v lepši luči kot drugod po svetu. "Lijepa naša domovina", "Deutschland, Deutschland, ueber alles," — celo Amerika,

kjer je baje vse originalno in tudi domovinarstvo ni posneto, ima vse največje in najlepše na svetu. Vendar se pa vse to jemlje bolj na lahko roko in vedno več je takih, ki se sami smejejo svojim baharijam. Od časa do časa se pač zgodi, da zmaga norost kakor sedaj v Nemčiji, ampak vsakdo ve, da nemški narod ne misli tako kakor rohne in robantajo Hitler in njegovi psihopatični trabanti. Na Japonskem pa verujejo. Seveda so izjeme, kakor povsod, ampak te so v taki manjšini, da ne štejejo.

Tam imajo najstarejšo dinastijo na svetu in učen Japonec lahko našteje vse vladarje od prvega do sedanjega. To prihaja nauku o cesarjevem božanstvu zelo na pomoč in podpira vse druge versko šovinistične trditve. Vsa vzgoja japonskih otrok vliva to vero v mlade duše. Ne le, da je cesar božanski vladar, ampak tudi dežela je božanska, zakaj bogovi so jo *porodili!* Izanami in Izanagi sta se poročila z namenom, da splodita Japonsko in splodila sta jo. Nikjer drugod na svetu se ni zgodilo kaj takega. Ves ostali svet so lahko *ustvarili* bogovi, toda japonski otoki so kri in meso bogov, so božanski in zato je tudi narod, ki tam živi božanski in ima božanske naloge. Vodi ga pa cesar, ki ima tudi kri bogov v svojih izlah, zakaj ona nebeška dvojica, iz katere je izšla japonska zemlja, je splodila tudi sončno boginjo Amaterasu; ona je postala mati boga Jimu Teno, ki je bil prvi japonski cesar. Tako ga imenujemo mi, ker je cesarstvo najvišja stopnja v monarhijah. Japonci pa ga imenujejo Teno, kar bi po naše pomenilo "nebeški vladar" in s tem ga postavljajo nad vse kralje in cesarje na zemlji. Tendence, da se spravi vladar v nekakšno zvezo z božanstvom, je bila pač tudi drugod in razni monarhi so si delali na kilometre dolge naslove, da bi s tem povišali svoje dostojanstvo. Ko je šel rimski imperij že precej navzdol, so se nekateri cesarji sami proglasili za bogove; ampak ljudstvo jih ni smatralo za take. Na starem Grškem so bogovi imeli vsakovrstne ljubezenske afere in njih otroci so postali polbogovi, veliki junaki in krasotice. Ampak Grki niso bili zelo verno ljudstvo in so smatrali svojo mitologijo bolj za skupino pravljič.

Na Japonskem je vera v mikadovo božanstvo utrjena. Šolske knjige so je polne; uči se

v visokih šolah in na vseučiliščih, v literaturi se neprenehoma ponavlja in vojakom se zabučuje, da ne bi pozabili. Vkljub vsemu modernizmu, parlamentu, kabinetu, cesar torej ne more biti ustaven vladar v zapadnem smislu. On stoji nad vlado, nad parlamentom in je kljub ustavi absoluten. Tako se tudi opravičuje, da vojni minister ni odgovoren parlamentu, temveč naravnost cesarju. Potek dogodkov kaže, da se tudi ostali člani vlade čutijo odgovorne le njemu. Pa vendar je ljudstvo teoretično tudi božansko, zakaj prvi Japonci so bili bogovi, manjši seveda od cesarja, pa vendar nebeščani.

Ta nauk je potreben, da se opraviči in utrdi teorija o velikem poklicu japonskega naroda. Nobeno drugo ljudstvo ni božansko, vsa so nižja od japonskega in zato ni na svetu reda, ne sloge, ne prave kulture. Japonci so poklicani, da rešijo svet. Če se nam zdi skrajna hinavščina, kadar pravijo, da na Kitajskem ne napadajo, ampak se le branijo, so sami prepričani, da govore resnico. Njihova naloga od davnine je, da rešijo tudi Kitajsko in ker se Kitajci upirajo, branijo svoj božanski poklic. Ta boj je tako svet, da ni le "sladko, umreti za domovino," ampak najvišja čast in cesar naredi iz vseh, ki padejo na bojišču, bogove nižjega reda. Kdo ne bi hotel umreti, da postane bog? Mohamedancem je obljubljen raj, stare Nemce so Valkire vodile v Valhalo, katoličan lahko postane svetnik, če naredi nekoliko čudežev, ampak resnično božanstvo je prihranjeno le Japoncem. Ti novi bogovi se pa nevidno bojujejo z živimi vojaki in jim pomagajo, zato je zmaga neizogibna. Ko se je pred Šangajem veter obrnil in so se vsled tega japonske čete mogle izkreati, so to storili bogovi, ki so vedno na strani Japoncev in jih delajo nepremagljive.

Kot diplomatje so Japonci navadno previdni, ne razodevajo svojih načrtov in če kdo pravi, da imajo sovražne namene proti tej ali oni deželi, se hitro pojavi uglajen poslanik z najbolj ljubeznivim zatrdilom, da imajo le prijateljska čustva. Včasih se pa vendar spozbijo in povedo več kot so nameravali, na primer ko je vojno ministrstvo razglasilo:

"Od ustanovitve japonskega cesarstva je vedno bil ideal in narodno stremljenje Japonske, da spravi vse narode sveta v eno srečno

družbo. To smatramo za veliki poklic japonskega plemena. Mi gremo za tem, da popolnoma odpravimo vsako krivičnost s površja zemlje in ustvarimo trajno srečo za človeštvo."

Kako? Japonske knjige uče, da morajo Japonci postati pokrovitelji vseh narodov. Njihov filozof Hirata pravi: "Iz božanskega rojstva japonskega naroda sledi njegovo neizmerno vzvišenje nad vsemi drugimi narodi v pogledu hrabrosti in uma." Po božanski logiki Japoncev je "vekomaj srečna družba vseh narodov" mogoča le pod božansko vlado njihovega cesarja. Če pa drugi narodi nočejo take sreče? Če na primer Hitler misli, da je sam majhen bog in da so Nemci edini izvoljeni narod, če se Mussolini smatra za naslednika rimskih Cezarjev in hoče svoj imperij, če so trume delavcev po vseh deželah prepričane, da jim gre nekoliko pravic po njihovi lastni zaslugi in ne po mikadovi milosti? Tedaj — no tedaj se morajo Japonci pač "braniti," da bodo mogli "odrešiti svet."

Če se ne more tajiti, da je ta, za naše pojme čudna ideologija, ki se je japonskemu ljudstvu neprenehoma vcepljala 2600 let, globoko vkoreninjena, se mora pa tudi priznati, da se ideologije izpreminjajo pod pritiskom razmer. Gospodarji armade, glavni preroki teh "božanskih" nauk, so prezrli, da tudi njihova dežela ne živi v preteklosti, ampak v sedanjosti. Nekaj časa se stare ideje lahko ohranijo tudi v novih razmerah. Kadar se jim izpodnesejo realna tla, pa postanejo nemogoče in v izpremenjeni družbi se izpremene tudi ideje. Japonska je že na pragu. Če ne bo sreče na Kitajskem, če se vojna zavleče in se bogovi umaknejo, se lahko poruši vse v enem tednu, kar so gradili več kot dva tisoč let. Če je japonskim mogotcem toliko do sreče vsega sveta, naj bi začeli doma in dali nekoliko sreče svojemu ljudstvu in odpravili krivice, pod katerimi ječi. Sicer bo to samo storilo. Znamenja kažejo, da je že na poti.

Žensko poglavje

ŽENSKE V NEMČIJI

Dolga desetletja so se ženske po vseh kulturnih deželah bojevale, da bi dosegle nekoliko pravic, se mogle rešiti nevednosti, na katero so bile stoletja obsojene in rabiti svoje zmožnosti kakor moški. V davni preteklosti je sicer mati bila načelnica družine in širšega plemena in tupatam med tako zvanimi divjaki se še najdejo ostanki tega "matrijarhata," toda v splošnem se je ta položaj že v "predzgodovinskih" časih izpremenil in odkar je mož dobil oblast v roke, je bil položaj ženske podrejen, tako da je često žena bila bolj moževa sužnja kot njegova tovarišica. Skoraj pri vseh zaoostalih plemenih opravlja žena težka dela, ki so "izpod moževe časti," pri bolj civiliziranih narodih je bila pa potisnjena v področje, katero ji je "narava določila." Vse to se je spravljal v zvezo z moralo, ki je pogostoma morala nositi odgovornost za dokaj nemoralne reči. Ne more se reči, da je tako ravnanje zakrivila le moška hudobnost. Seveda je "gospodar stvar-

stva" ljubosumno varoval svoje predpravice, ki jih je smatral za naravne pravice, v splošnem je pa sistem vzdrževala bolj nevednost kot zloba. In prav zato je bil boj za žensko emancipacijo zelo težak, kajti ni ga sovražnika, ki bi bil tako trdovraten kakor nevednost. Vendar so pa prve bojevnice dobile zaveznike tudi med moškimi, katerim se je zdelo, da ne more ženska z odprtimi očmi in širokim obzorjem biti nič slabša tovarišica kot v neznanje zavito ustrahovano bitje in so čutili, da s ponižavanjem ženske pravzaprav najbolj ponižujejo sami sebe.

Najbrže pa bi bil ta boj še dolgo ostal brez uspeha, da se ni kapitalistična industrija tako mogočno razvila, da so se morale vse družabne razmere pokoriti njenim zahtevam in interesom. Kapitalizem, ki je bil vedno na lovu za cenenim delom, je spoznal, da se iz ženske v mnogih slučajih lahko napravi izvrstna tekmovalka moškimi delavcem in se je te prilike

s slastjo poslužil. Na tisoče žensk je bilo potegnjenih iz njihovega "naravnega delokroga" za večjo blaginjo svetega profita. Korist, ki so jo ženske imele od te "emancipacije," res ni bila velika, zlasti ne, dokler je delavstvo še bilo slabotno. Njihova konkurenca je potlačila moške plače in v mnogih primerih je bil ves uspeh ta, da sta mož in žena delala, zaslužila sta pa oba toliko kolikor je prej zaslužil mož sam. Vendar pa je dal kapitalizem ženam s tem "slab zgled," zakaj če ni morala trpela, kadar je šla ženska v tovarno, kako naj bi bilo nemoralno, če bi šla v šolo in prevzela kakšno drugo delo, katero so dotlej monopolizirali moški? Če je smela deliti z moškim bremena, zakaj bi bilo napačno deliti z njim tudi pravice? Logiki sami se seveda mogotci niso vdali. Moč se premaga le z močjo. Tudi kričanje in izgredi, s katerimi so se včasih odlikovale feministke, ni pomenilo moči. Ta je prišla največ od tam, kjer jo je, pač ne namenoma zbudil kapitalizem. Zavedno delavstvo, ki je vedelo, da se industrijski razvoj ne ustavi z razbijanjem strojev, je tudi razumelo, da se more nevarnost ženske konkurence odpraviti le s sodelovanjem žena; te morajo spoznati, da jim kapitalisti niso odprli vrat iz dobrosrčnosti, ampak zaradi svojih dobičkov; razumeti morajo, da so izkoriščane kakor moški in še bolj; njihovim očem se mora odpreti potreba boja zoper izkoriščanje. Ženske morajo postati sobojavnice in v ta namen morajo dobiti pravice, ki jih nimajo in ki jih v marsikaterem oziru tudi moški delavci sami nimajo. Tako se je razvila moč in tako so začele prihajati pravice—ne kot darila, ampak kot uspehi boja.

Mnogo deklet nima o tem pojma, dasi se je črnilo teh poglavij zgodovine komaj posušilo. Ne, gospodična, ni bilo vedno tako; da greste sedaj lahko v visoke šole, da so ženske zdravnice in odvetnice, celo sodnice in guvernerice, celo da greste zvečer lahko na zabavo brez "šaperona"—vse to ni prišlo samo od sebe, ampak je veljalo mnogo žrtev. In vi mislite, da je sedaj tako in se ne more več izpremeniti?—Hm. Vprašajte ženske na primer v Nemčiji.

To je bila zelo kulturna, zelo napredna dežela. Ženske so imele mnogo pravic—slučajno je bila v tej deželi tudi socialna demokracija zelo močna—in v mnogih drugih krajih so se

zatrani sloji obeh spolov učili od Nemcev. Sedaj vladajo v tej deželi zgledov in upov Hitlerjevi fašisti pod znamenjem svastike; po vodi so splavale pravice delavcev in z njimi so šle rakom žvižgat tudi ženske pravice. Prižgite si v Nemčiji cigareto, da bi vas kdo videl! Če bi živeli tam, vam kaj takega niti na misel ne bi prišlo. Kajpada, to ni življensko vprašanje, ampak če je že taka malenkost greh, dobite nekoliko pojma, kako je z drugimi, bolj važnimi ženskimi pravicami.

Vaše mesto v deželi nacijev je v hiši, v kuhinji in v cerkvi. Celo cerkev mora ustrezati modernim "arijskim" idejam. Prva, druga in zadnja naloga ženske v tretjem rajhu je roditi nacijskemu militarizmu bodoče rekrute. Nekaj sitnosti je v tem, da je v deželi milijon in osemsto tisoč več žensk od moških. Ampak sedanjim gospodarjem tudi to ne dela preglavic. Leta 1932 je znani Alfred Rosenberg (mora biti "arijec," četudi zveni ime kakor židovsko) izjavil in nihče še ni preklical: tretji rajh smatra žensko brez otrok, naj je poročena ali neporočena, za nepopolnega člana družbe. Kakor da je to nekam čudna morala. Toda vsaka družba si ustvarja svojo moralo, vedno tako, da koristi mogotcem in kar bi drugod imenovali prostitucijo, smatrajo Rosenbergi za patriotično delo. Razumljivo je torej, da ne dobivajo dekleta nobene vzpodbude za študiranje. Formalno jim sicer višje šole še niso zaprte. Povedano pa jim je, da naj rajše ostanejo doma, zakaj višjih mest itak ne morejo doseči. Ste-nografke in navadne pisarice še lahko postanejo, ampak učenje, medicina, pravo in podobni poklici se jim zapirajo; v višjih državnih službah, kjer so se včasih odlikovale, jih ni več, prav tako jih ni več v mestnih svetih in podobnih pozicijah. Leta 1936 se jih je v vsej Nemčiji vpisalo le 17 v pravniške fakultete vseh vseučilišč, ker "ženske ne morejo pričakovati dela v pravniških poklicih." Načelnik dijaške zveze berlinskega vseučilišča je izjavil: "Vseučilišča pripadajo moškim. Študiranje zaradi same kulture mora prenehati, da se more jasno pokazati glavni namen ženske vzgoje, namreč materinske vzgoje."

Temu namenu je podrejen ves pouk v nižjih šolah. Prežet pa je ta pouk z nacijskimi idejami: država stoji nad vsem; vojna je vir moči in slave; Hitler je odrešenik Nemčije;

nemški narod je pravi arijski narod in prvači vsem drugim narodom, ki se ne morejo meriti z njim.—V teh šolah se dekleta uče misliti po šabloni in pravilo je: "Nikakršna individualna dejanja ne smejo ogroziti družbe." Fašizem je najpristnejše dete kapitalizma in tako se godi slavljenu individualizmu pod njegovo vlado!

Kjer vladajo taki nazori, je razumljivo, da ima tudi venomer naglašano materinstvo svojo posebno barvo. Žena naj rodi otroke. S tem je njena naloga opravljena. Rodi naj jih mnogo in za to dobi celo plačilo. Če je dokazano, da je zdrava, čiste arijske krvi in more pričakovati krepke otroke, lahko dobi posojilo; če rodi otroka v gotovem času, se ji odpíše 25 odstotkov in kadar jih ima štiri, je dolg poravnán. Člani velikih družin dobe lože delo, boljša stanovanja in popust na železnicah.

Ljudem, ki niso naciji, je to nekakšna uganja. Odkar je postalo trepetanje angleških vlad jasno, kriči Hitler neprenehoma, da potrebuje Nemčija kolonije in tudi v Evropi več zemlje. To se pravi, da ne ve, kam s svojim prebivalstvom. Zakaj torej več in več otrok, za katere ne bo dovolj zemlje? Kdor tako vprašuje, ne zna misliti s "pravimi arijskimi možgani." Nemški naciji morajo postati najštevilnejši narod na svetu, ker so največji narod. Drugi naj znižujejo število porodov ali pa naj se preselijo v Saharo, zakaj kar je dobrega sveta, mora postati nacijski—po pravici novega Hitlerjevega boga.

Ni gotovo, da vse ženske razumejo to globoko filozofijo. Matere so čudne. Mnogo jih je, ki žele, da bi jim otroci živeli in postali

srečni. To ni nacijska ideja. Otroke potrebuje rajh za veliko vojsko, a če so dekleta, za porajanje novih vojakov. In ker se v tem oziru ni zanašati na ženske, ki bi utegnile imeti "nevarne individualne" nazore, je vzgoja otrok naloga "patriotičnih" organizacij in institucij, v katere se matere nimajo vmešavati. Glavna teh organizacij je "Hitlerjeva mladina," kateri pripada otrok od desetega leta. Nemara ni to popolnoma originalno, ampak si je Hitler izposodil idejo od Mussolinijevih mladinskih organizacij kakor barvane srajce, fašistični pozdrav in druge drobnarije, ampak navidezno je uspešno. Matere nimajo v teh organizacijah nobene besede in zdi se, da nacizem dosega svoj namen z mladino. Seveda, včasih so se zgodile nepričakovane reči. V Rusijo, na primer, so oficirji prvi zanesli revolucionarne ideje. Tudi Hitlerjeva mladina je sestavljena iz človeških otrok in kdove kaj se danes ali jutri še izleže iz teh glav.

Za sedaj, seveda, je nemški ženi odkazan prostor v hiši, kuhinji in cerkvi. V hiši ima opraviti bijološko nalogo matere, ne pa družinskih, ki jih nadomešča nacijska organizacija. V cerkvi je njena funkcija pasivna, zakaj besede tam seveda nima. V kuhinji—da, tam ima toliko svobode, kolikor ji je vsestransko pomanjkanje živeža dopušča. Tam ji je celo "individualistična iznajdljivost" dovoljena, kadar kriči osem gladnih otrok, pa je hrane komaj za tri. Tedaj naj kliče "hajl Hitler" in gleda, če bo to napolnilo želodce, za katere ni kruha, kaj še le masla ali mesa! . . .

Priporiti si kaj, je eno; ohraniti si pridobitve je drugo, ne manj važno od prvega.

E. K.

Julkiná zmotá

(*Dalje.*)

"Za svojega otroka ne bi kupovala patentnih medicin, ampak bi poklicala zdravnika."

Globoko je vzdihnil in se obrnil. Ona je nekaj časa molčala in potem izpremenila glas.

"Riko," je dejala, razumem, da te je stvar ujezila, ampak premisli: ali ni tvoja navada, da se razburiš in tedaj vidiš vse bolj črno kot je? Ne odločaj nocoj. Miru si potreben. Jutri,

ko se ohladiš, bo vse drugače. Prav sedaj potrebujemo denarja na vseh koncih in krajih, za hišo, za pohištvo, za obleke, za fanta. Tudi nase moraš misliti. . ."

Pogledal jo je z očmi, katerih ni poznala in dolgo zrl vanjo. Potem je molče vzel klobuk in odšel. Hodil je, sam ni vedel, kod, in vrnil se je še le, ko so mu noge opešale, pa je šel takoj spat. Drugo jutro je odšel, komaj da je

popil srebljaj kave. Ko ga je vprašala, kam je namenjen, je na kratko odgovoril:

“Gledat za službo. S kosilom ti ni treba čakati.”

5.

Riko se ves teden ni vrnil. Neštetokrat se je vjel na tem, da so ga noge zanesle proti postaji, odkoder je bila najboljša zveza z domom, volja pa ga ni vodila tja. Srce je hrepenelo in bolj jasno kot prej je čutil, kako ljubi Julko in kako rad ima otroka. Strah je vstajal v njem — kaj, če bi se jima kaj zgodilo, ko ga ni doma? Siliti se je moral, da se je otresel teh misli, venomer se vračajočih in ustvarjajočih neresnične, nemogoče a grozeče utvare. Trden je bil njegov namen: najprej mora dobiti drugo službo, potem se vrne domu, toda braniti je moral ta ukrep pred pošastni hrepenenja in usmiljenja, kakor da je snoval zločin. Kupil je vse jutranje liste, sedel na klop v parku in pregledaval oglase. Naenkrat ga je zapeklo; pet let svojega življenja bi dal, če bi mogel ta hip objeti Julko. Vstal je, saj na tem prostoru, pred očmi radovednih pohajalcev itak ni mogoče mirno prelistavati velikih strani in brskati po drobnem tisku. Nekoliko korakov, pa se mu je zazdelo, da je to le izgovor, ki ga hoče spoditi tja, kamor še ne sme. Kriza je stopila v njegovo življenje, ampak premagati jo mora. Vse težave, vsi hudi problemi, ki so ga bili kdaj prej mučili, so se pogreznili globoko pod plasti spomina, kakor da še nikdar ni bil doživel obupne ure, kakor da se še nikdar niso borila besna nasprotja v njegovi duši. To uro ga je pograbila usoda z vso okrutnostjo svojih brezsrčnih zakonov in če sedaj podleže, je vsa sreča izgubljena za vekomaj.

Stopil je v čajarno in si naročil kavo. Pravzaprav — kako je to smešno! Čemu vsa tragika? Nič drugega ni treba, kakor da dobi drugo službo, pa bo rešeno vse. Od Julke padejo skrbi in njeno srce bo zopet lahko in vse bo prav.

Ali bo res vse rešeno?... Ne, ne gre le za drugo službo, ampak za tisto, kar so razodele Julkine besede, česar ni bil nikdar slutil. Predpad je zazijal med njima in kdove ali se bo kdaj mogel zasuti. Nerazumevanje se je pokazalo in vse, kar je bilo skupnega med njima, kar bi jima vedno moralo biti skupno, je v nevarnosti, če ni že odplavljeno. In tako

nenadoma je prišlo to spoznanje, da ga je udarilo kakor s kolom po glavi. Ali je mogoče, da je res govorila tako kakor je slišal? Julka, njegova Julka, da ni razumela, kako nujno je bilo, kar je storil?

Žalost ga je objela, zanjo, ki bi ji dal prst, celo roko, svoje življenje, če bi to bilo potrebno za njeno blaginjo. Pa je zahtevala, česar ne more dati nikomur, tudi njej ne. In ni vedela, da hoče, kar je nemogoče.

Pomote so se zgodile prej, majhni ne-sporazumi, ki so se tisti hip zdeli važni, pa so kmalu izgubili vso resnost. Vselej jo je opravičeval s tem, da je mlada in da mora on imeti potrpljenje, tudi če je ona v zmoti. Zopet se je v njegovih mislih pojavljalo to opravičevanje, ali tako prepričevalno ni bilo več kakor v prejšnjih časih. Tu ne gre le za kakšno obliko, za kaj minljivega, za malenkostno trmo; nekaj se je razkrilo, kar sega do korenin. Ženska je izpregovorila, katere ni poznal, tujka, ki jo je prvič srečal. Njegova ljubica je nenadoma izginila in sedaj bo moral živeti z neznanjo z drugega sveta.

Iz globočin njegovega srca je pa silila na površje stara ljubezen, ki ni hotela odnehati in je vnovič iskala opravičbe zanjo in tolažbe zanj. Slabotno je bilo, kar mu je ponudila, toda z obema rokama je pograbil vse, s čimer bi si mogel dopovedati, da se moti. Njegova ljubezen, ranjena kakor srna v gozdu, ni hotela umreti in je sprejela vsako zelišče, da ga položi na skelečo krvavitev. Četudi ni več tako mlada, pa je vendar človeško bitje in povrh tega je mati. Skrb za vsakdanje življenje, skrb za otroka skali vid. Prva misel, zlasti v nevarnosti prihaja od živali, ki še vedno preži v nas in časa ni imela, da bi bila bestijo pognala nazaj v njen temni brlog in presodila vse po človeško. Nemara je sedaj že vse spoznala in kadar se vrne, najde zopet svojo Julko, njo, ki je dobra, blaga, plemenita, ker jo on ljubi.

Toda, vseeno — najprej mora dobiti službo, da prežene strah, ki ji je zastrupil dušo in ji pomaga do ozdravljenja.

Julka ni čakala s kosilom, ampak ko se je stemnilo in se je večer raztegnil v noč in so temne ure potekale, pa le ni bilo Rika, je postala nervozna. O polnoči ne more iskati službe, kje se torej potepa? Pijanec ni, v krčmi se ni mogel zadržati in pozabiti na čas. Mučiti

jo hoče, to mu je edini razlog. Tako je življenje, ki ji ga daje, podeč se za svojimi idejami, stkanimi iz meglenih snovi brez vrednosti in pomena. V skrbeh naj bi bila zanj kakor starokopitna mati za potepuškega paglavca. Koliko brige ima on zanj? Oh — kakšna zmota je bila, da je priklenila svoje življenje na njegovo, ko je bila mlada in bi bila lahko počakala na moža, ki bi jo cenil, bil ponosen nanjo in ji ustvaril življenje, vredno njene lepote in svežine, njenih sposobnosti in stremljenj! Zavedala se ni svoje velike vrednosti, ko je bil čas in nikogar ni imela, da bi ji bil svetoval. Še sedaj obračajo moški oči za njo, takrat pa se ji je mudilo in so se dala zapeljati z njegovo — z njegovo—. S čem, prav za prav? S samim videzem, s samimi praznimi ničnostmi. Kadar je govoril, se je zdelo, da je učen, kadar jo je gledal, se je zdelo, da je čustven. Prijatelji so ga hvalili in občudovali in mislila je, da bo ob njegovi strani tudi ona hvaljena in občudovana. Gledali so nanj kakor na velikega moža in ona je verjela, ker ni vedela, kaj je velikost pa jo je pričakovala tudi zase, če bo njegova žena. In kaj ji je dal? Kje so višave, v katere je upala? Kje je čast, po kateri je hrepenela? Kje so krasote življenja, ki jih uživajo drugi, o katerih ne pravijo, da so veliki, učeni ali globoki, pa dajejo svojim ženam avtomobile in palače, sluge in služkinje, jih vodijo v Pariz in na Dunaj, pošiljajo v letovišča in odpirajo vrata v družbo odličnega sveta?

Zmota enega trenutka — in tako se maščuje! Mož brez volje in moči, nesposoben, da bi porabil svoje komolce in se preril skozi trume pehajočih se stremuhov ter jo dvignil na vrh, kjer je njeno pravo mesto. Ne — še skromnega stolčka, odkoder bi s časom lahko presedel na udobnejši naslonjač ne zna ohraniti. Kapljica črnila kane na list pa vrže celo knjigo v košaro, ne da bi mislil nanjo, na posledice, na bodočnost. . .

Prvo noč je zaspala, utrujena od gneva. Zadnja misel, preden se ji je spustil spanec na oči je bila: naj bo, kjer hoče, saj je vse eno, če je v moji postelji ali pa pod kakšno klopjo. Drugo jutro je dolgo spala, a ko je vstala, ni bila ne jezna ne žalostna. Nič ji ni bilo mar, kdaj da se vrne. Opravila je nekaj malenkosti v hiši, odpeljala otroka k svojim staršem in

odšla v mesto. Nobenega pravega namena ni imela, le čas je bilo treba pregnati in ta je lezel doma, kakor da ga nihče ne podi. Obedovala je v restavraciji in opazila, da so jo moški gledali, nekateri kar iz radovednosti, drugi pa z zanimanjem. Dobro ji je delo in v spomin ji je prišel Whitney. Če bi se nenadoma prikazal in prisedel, bi ga pozdravila z veselim srcem in ne bi se branila, kadar bi jo hotel poljubiti. Življenje ne bo večno, premalo ga je užila doslej; še ni prepozno, še se srce lahko ogreje kakor razbeljeno železo in zledeni, kadar ga spreleti mraz. V mislih lahko uživa prelesti, kakršnih ji ne razpali Riko in pravico ima ne le do misli, ampak do resničnosti. Vroče ji je postajalo, v glavi ji je šumelo, da so ji oči plavale v megli in je gledala prikazni, pred katerimi bi bilo treba zagriniti zastor. . . Zdravila se je, ko je prišel natakak in vprašal, ali ukazuje še kaj. Zazdelo se ji je, da jo gledajo vsi, pa je hitro plačala in odšla. Prehodila je dve veliki trgovini, a komaj je videla vsakovrstne nove predmete, katere bi sicer obračala na vse strani. Ves čas je bila v čudni omotici in nejasno pričakovanje jo je spremljalo povsod.

Drugi dan je zopet odšla v mesto. Nakupila je nekoliko reči brez potrebe kakor otrok, ki se mu zdi čudovito dobro, če ima nekoliko denarja in ga lahko zapravi. Ustavila se je in premišljevala, kam bi šla kositi. V včerajšnjo gostilno ni hotela. Natakak bi nemara mislil, da išče pustolovščine. To bi jo spravilo v zadrego, dasi ji ne bi bilo neprijetno, če bi drugi moški gledali nanjo tako, ali pa morda le nekateri drugi moški.

“Kako se imate, gospa?”

Obrnila se je kakor da jo je nekaj zbadlo. Bil je res Whitney z nekim drugim moškim. Zardela je in sramovala se je tega. Obenem pa ji je šinilo v glavo vprašanje: ali je res kakšna sila, ki prenaša misli od glave do glave brez besed? Ali ga je moja želja priklicala? — Toda občutki niso bili taki, kakršne je imela prejšnji dan v svojih budnih sanjah in za trenotek jo je obšla mogočna želja, da bi bila daleč proč in ji Whitney ne bi mogel gledati v oči. On jo je rešil s smehljajem in z lahkimi besedami.

(Dalje prihodnjč.)

Za gospodinje

Ali se vam ne delajo včasih skomine po nekaterih starih jedeh, ki so bile doma tako navadne, da jedec sploh ni govoril o njih, tukaj jih pa skoraj nikjer ne delajo, gotovo ne v ameriških hišah in restavracijah, pa so tudi v naših precej pozabljene. Kako se vam zdi, če slišite na primer o štrukljih, o pravih, pristinih domačih štrukljih? Ali ni, kakor da vam zazveni slovenska pesem v ušesih? Pa je dosti gospodinj, ki pridejo v zadrego, če je treba skuhati kaj takega, zakaj s kuhalnico je kakor s čopičem ali s peresom; če je ne rabiš vedno, prideš iz vaje. No, s štruklji ni križ tako velik, da bi se bilo treba ustrašiti, le, kakor z vsako drugo kuho je treba nekaj pažnje. Seveda je štrukljev več vrst, razlikujejo se pa le po nadevu; testo je enako za vse.

Tukaj je nekaj predpisov.

SIROVI ŠTRUKLJI.

Testo.

dve kupici moke	četrt žličice soli
dva beljaka	eno žlico masla
pol kupice tople vode	

Nadev.

funt in pol domačega sira	sladka, toda kisla je
dva rumenjaka	boljša)
dve žlici sladkorja	malo nastrgane limonove
eno kupico kisle smetane	ali pomarančne lupine.

(če ni te, se lahko rabi

Zmešaj sestavine za testo in ga gneti le toliko, da bo gladko, potem ga pa za deset minut pokrij z ogreto skledo. Nato ga izvaljaj, pa ne pretenko, pomaži s smetano, potem z rumenjaki, posuj s sirom in sladkorjem in zavij. Tedaj povij zvite štruklje s čistim prtčcem, da bodo dobro pokriti, in zaveži. Imej pripravljen slan krop. Kadar dobro vre, položi štruklje vanj in pusti jih kuhati vsaj pol ure, vsekakor pa dokler ne pridejo na vrh. Vzemij jih iz vode, odvij, zreži na lepe kose, polij z raztopljenim maslom in posuj s presejanimi drobtinami in daj na mizo.

Smetanovi štruklji.

Pripravi testo kakor za sirove. Za nadev vzemi namesto sira več rumenjakov in smetane ter finih drobtin, sladkorja pa po okusu. Kuhaj kakor sirove.

Orehove štruklji.

Testo kakor za sirove. Za nadev vzemi pol funta zrezanih ali zmletih orehov (ali pa mandljev) in štiri stepene beljake poleg masla in smetane. Zmeljejo se orehi hitreje, toda zrezani so boljše.

Makovi štruklji.

Testo kakor za sirove.

Stolci dve pesti suhega maka, da se ti sprime. Vzemi poldrugo četrtinko mleka (približno en pint) in v tem skuhaj stolčni mak, da se zgosti. Daj ga v skledo, da se shladi, potem primešaj dva rumenjaka, tri žlice smetane, malo sladkorja in trd sneg iz dveh beljakov. Testo razvleci in pomaži z nadevom ter potresi še z drobtinami. Zavij in skuhaj v prtčcu kakor sirove. Zabeli z maslom.

Pečena nadevana rebrca.

Dva kosa svežih rebrc, vsak približno funt in pol.

Za nadev.

tri četrt hlebca suhega	petršilja
kruha, namočenega v	dve žlici masla
kupici mleka ali vode	pol žličice soli
eno zrezano čebulo	osminko žličice popra
žličico seseklanega	tri jajca

Namaži podolgasto ponev z maslom. Obriši in posoli rebrca in položi en kos na dno ponve.

Naredi nadev: oprži čebulo na maslu, da lepo zarumeni. Primešaj to, jajca, petršilj, sol in poper namočenemu kruhu in dobro premešaj. Namaži s tem enakomerno spodnji kos rebrca, pokrij z drugim kosom in pripni z zobotrebc. Peči v topli peči — 375 st. F. približno uro.

Pogostoma se v hiši nabere star kruh, tako da gospodinja ne ve, kam ž njim. Pa se lahko porabi na razne načine. Pred vsem se lahko narede drobtine, ki ostanejo dolgo dobre, če se prav shranijo. Nadalje je suh izvrsten za razne nadeve. Če ni še tako suh, da se drobi, se lahko ocvre (French toast; v Ljubljani so rekli "pohane šnite").

Ocvrt narezan kruh.

Ubij jajce in stepi v štirih žlicah mleka. Na ognju imej mast v železni ponvi. Namoči v jajcu zrezan kruh, da se jajce prime obeh strani, položi kos za kosom v razbeljeno mast. Ko zarumeni na spodnji strani, obrni, posuj z rjavim sladkorjem in pokrij, da se sladkor raztopi, medtem ko spodnja stran kruha zarumeni. Posuj s cimetom in daj na mizo z marmelado ali z zakuhanim sadjem ali sadnim sokom. Cimet se lahko opusti, če ga ne maraš, prav tako se lahko rabi bel sladkor namesto rjavega, ki pa daje boljše okus. Vsaka marmelada in vsako sadje se vjema s tem cvrtjem. Dokler je na ognju, je treba paziti, da se ne prismođi; če je treba, dodaj masti in znižaj vročino.

Krušni puding.

maslec (pint) mleka	dve žlici masla
pol masleca drobtin	tri žlice sladkorja
ali pa	četrt žličice soli
5 kosov zrezanega suhega	eno žlico sladkornega
kruha	praška.

Polij kruh z mlekom (ali pa, če rabiš drobtine, namoči te v mleku) raztopi maslo in polij kruh z njim, posoli, dodaj sladkor in vmešaj rumenjake, pa prihrani beljake. Deni to v podolgasto posodo za male torte ali pa v globoko pločevino za paje in namaži z marmelado, ki ti je najljubša. Peči okrog 20 minut v vročini 350 st. F. Medtem naredi trd sneg iz beljakov in ko ga tepeš, mu primešaj sladkorni prašek (powdered sugar).

Nakupiči sneg na pečeni puding, rahlo izravnaj z vilicami in daj zopet v peč, da zarumeni.

Če imaš rada, lahko vmešaš v puding, preden ga daš v peč, rozine, zdrobljene orehe, zrezane mandlje, kuhane češplje ali marelice, naložene breskve, fige ali sploh sadje, ki ti je najljubše.

UBOGA BOGATA LUKA

(Nadaljevanje z druge prednaslovne strani)

nevaren zdravju. Med prebivalstvom na Puerto Riku je zelo razširjen neki črevesni črv, o katerem je dr. Bailey Ashford dejal, da se ga človek kaj lahko iznebi, če uživa primerno hrano; če pa je sestradan, ga zdravila le še bolj oslabe. Blizu 90 odstotkov prebivalstva po deželi in okrog 40 odstotkov po mestih imajo te zajedalce v svojih telesih. In medtem ko pomrje v Zedinjenih državah od trebušnih in črevesnih bolezni 25 od sto tisoč prebivalcev, jih od enakega števila na otoku umrje 360. Jetika pa, ki je v krajih z veliko manj ugodnim podnebjem ukročena tako, da jih v Zedinjenih državah od sto tisoč prebivalcev umrje po 60 za to boleznijo, jih na Puerto Riku pobere 325. Brookingova ustanova pravi o teh razmerah, da vprašanje ni v prvi vrsti zdravstveno, ampak gospodarsko, ker so korenine teh razmer v revščini, nizkih dohodkih, slabih in prenapolnjenih stanovanjih in v pomanjkanju vsake socialne organizacije.

Nekdaj je bila kava glavni produkt, sedaj pa je sladkor; le v to industrijo je ameriški kapital vložil čez štirideset milijonov dolarjev in pokupil sto tisoč novih akrov zanjo. Na drugi strani je pa pridelovanje raznih živil, s

katerim so se bavili mali kmetje, silno padlo, ker nimajo ne kredita, ne prave možnosti razpečavanja. V španskih časih se je uvažalo iz Zedinjenih držav poprečno na eno glavo 82 funtov riža, tri funte fižola in tri funte graha; leta 1935 se je — po enakem razmerju — uvezlo 132 funtov riža, 20 funtov graha in 20 fižola. V splošnem se sedaj importira več kot 60 odstotkov vsega živeža, kmetje pa propadajo.

Sladkorna industrija je naredila iz kmetov berače, iz delavcev sužnje — z 12 centov plače na dan — le tri večje kompanije so pa od leta 1920 do 1935 po izplačilu dividend nakupičile čez osemdeset milijonov prebitka, — dvakrat toliko kolikor so vsi kapitalisti od ameriške okupacije vložili v to industrijo.

Edina industrija, ki ni poljedelskega značaja, obsega ročna dela in kakšne so razmere tam, kaže dejstvo, da se za vezenje tucata robcev navadno plača tri cente!

Ameriška vlada je zadnja leta izdala do 80 milijonov za pomožna dela in konstrukcijo; ampak nekdo je dejal, da je Puerto Rico krava, ki jo krmijo ameriški davkoplačevalci, molze pa par velikih korporacij. In tisti, ki so nekdanje navdušeno pozdravljali Amerikance, danes mislijo na neodvisnost.

Frank Opaškar

Čestitke Cankarjevemu
glasniku

Zaradi pomanjkanja prostora
smo morali poleg drugih spisov
odložiti tudi poglavje o književ-
nosti.

Kadar se združita svetli um
in mogočna pest v svobodni
zvezi, se prične nova zgodovina
— zgodovina svobodnega člo-
veštva.

KOLIKO STORITE ZA CANKARJEV GLASNIK?

Če ste res napredni, pokažite to tudi z dejanjem. Cankarjev glasnik je napredna delavska kulturna revija za leposlovje in pouk. Priporočite svojemu prijatelju ali znanцу, da si jo naroči. Za obstoj in napredek izobraževalnega časopisa je potrebno sodelovanje vseh, ki so za napredek!

Cankarjev glasnik potrebuje zastopnikov, posebno še izven Clevelanda. Priglasite se! Pišite upravništvu, ki bo rade volje dalo vsa pojasnila. Naslov: 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio.

NAROČILNA NAKAZNICA NA CANKARJEV GLASNIK

IME: NASLOV:

Plačal \$ c. Dne 1938 Zastopnik:

Fajdiga in Klančar

Vzorna pekarna

6413 ST. CLAIR AVENUE

V zalogi imamo vedno sveže
pecivo, kolače, torte, za dom,
za godove in svatbe.

Marn Dry Cleaning Co.

6518 ST. CLAIR AVENUE

ENdicott 2940

Dobro delo, hitra in vljudna
postrežba.

Dominik Laušin

Gasolinska postaja.

Dobra in zanesljiva postrežba.

*EAST 60th STREET in ST.
CLAIR AVENUE*

Dr. A. F. Vichick

Slovenski zobozdravnik

791 EAST 185th STREET

KEenmore 2414

The Bliss Road Coal and Supply Co.

Slovensko podjetje

22290 ST. CLAIR AVENUE

Euclid, Ohio

Office KEnmore 0808

Slovenski Delavski Dom

15335 WATERLOO ROAD

Dvorane za seje, svatbe,
konvencije.

Moderna gostilna — Točna in
vljudna postrežba.

Nick Spelich

SLOVENSKA MLEKARNA

6210 WHITE AVENUE

HEnderson 2116

Cleveland, Ohio

Company

v Slov. Narodnem Domu

6401 ST. CLAIR AVENUE

Cleveland, Ohio

Čestitke

DR. L. J. PERME

15619 Waterloo Road

JOSEPH KODRIČ

Vzorna mesnica.

1307 ADDISON ROAD

HEnderson 3365

Z našo postrežbo boste
zadovoljni.

CANKARJEVA USTANOVA

PIREDI

V NEDELJO, 20. MARCA, 1938

DRAMATIČNO PREDSTAVO

v Slov. Nar. Domu na St. Clair Ave., Cleveland, Ohio

IGRAL SE BO

G O S P O D A R

DRAMA V ŠTIRIH DEJANJIH. — SPISAL ETBIN KRISTAN.

ZAPOMNITE SI TA DAN!